

Hållbara och hälsosamma matval i dagligvaruhandeln

En kvalitativ studie om ekonomiska villkor, översättningsprocesser och ansvarsfördelning mellan aktörer

---

Jennifer Nordin & Nathalie Petersson

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap/Institutionen för ekonomi

Ekonomi – hållbar utveckling

Examensarbete/SLU, Institutionen för Ekonomi, 1720 • ISSN 1401-4084

Uppsala 2026

Hållbara och hälsosamma matval i dagligvaruhandeln: En kvalitativ studie om ekonomiska villkor, översättningsprocesser och ansvarsfördelning mellan aktörer

Jennifer Nordin & Nathalie Petersson

Handledare: Hanna Astner, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi
Examinator: Erik Melin, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för ekonomi

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i Företagsekonomi
Kurskod: EX0902
Program/utbildning: Ekonomi – hållbar utveckling
Kursansvarig inst.: Institutionen för ekonomi
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2026
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Serietitel: Examensarbete/SLU, Institutionen för Ekonomi
Delnummer i serien: 1720
ISSN: 1401-4084

Nyckelord: hållbara matval, hälsosamma matval, dagligvaruhandel, livsmedelssystem, hållbarhet, översättning, agens, ansvar, samverkan.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för ekonomi

Sammanfattning

Livsmedelssystemet står inför betydande utmaningar kopplade till både hållbarhet och folkhälsa. Dagligvaruhandeln har en central roll i arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval genom sitt inflytande över sortiment, kommunikation och samverkan med andra aktörer i livsmedelskedjan. Samtidigt påverkas detta arbete av ekonomiska, organisatoriska och institutionella förutsättningar. Syftet med denna studie är att undersöka hur aktörer inom dagligvaruhandeln arbetar och samverkar för att främja hållbara och hälsosamma matval, med fokus på de spänningar som uppstår när hållbarhets- och hälsoambitioner omsätts i praktiken. Studien genomfördes som en kvalitativ flerfallsstudie baserad på sex semistrukturerade intervjuer med aktörer från olika delar av dagligvaruhandels värdekedja samt observationer i två livsmedelsbutiker. Det empiriska materialet analyserades med stöd av institutionell teori, översättningsperspektivet samt teorier om agens och ansvar. Resultatet visar att arbetet präglas av tre centrala spänningar. Den första handlar om balansen mellan hållbarhetsideal och marknadslogik, där ekonomisk lönsamhet framstår som en grundläggande förutsättning för hållbarhets- och hälsoarbete. Den andra rör relationen mellan centrala initiativ och lokal praktik, där idéer och strategier kontinuerligt tolkas och anpassas mellan olika organisatoriska nivåer. Den tredje handlar om ansvarsfördelning, där flera aktörer förväntas bidra till omställningen samtidigt som ingen enskild aktör uppfattas kunna driva förändringen på egen hand. Studien bidrar med kunskap om hur hållbarhets- och hälsoinitiativ formas i samspelet mellan ekonomiska villkor, organisatoriska processer och aktörers handlingsutrymme inom dagligvaruhandeln.

Nyckelord: hållbara matval, hälsosamma matval, dagligvaruhandel, livsmedelssystem, hållbarhet, översättning, agens, ansvar, samverkan.

Abstract

The food system faces significant challenges related to both sustainability and public health. The grocery retail sector plays a central role in promoting sustainable and healthy food choices through its influence on product assortment, communication, and collaboration with other actors in the food supply chain. At the same time, these efforts are shaped by economic, organizational, and institutional conditions. The purpose of this study is to examine how actors within the grocery retail sector work and collaborate to promote sustainable and healthy food choices, with a particular focus on the tensions that arise when sustainability and health ambitions are translated into practice. The study was conducted as a qualitative multiple-case study based on six semi-structured interviews with actors from different parts of the grocery retail value chain, complemented by observations in two grocery stores. The empirical material was analyzed using institutional theory, translation theory, and perspectives on agency and responsibility. The findings reveal that this work is characterized by three central tensions. The first concerns the balance between sustainability ideals and market logic, where economic profitability emerges as a fundamental prerequisite for sustainability and health-related initiatives. The second concerns the relationship between central initiatives and local practice, where ideas and strategies are continuously interpreted and adapted across different organizational levels. The third concerns the distribution of responsibility, where multiple actors are expected to contribute to the transition while no single actor is perceived as capable of driving change independently. The study contributes to a deeper understanding of how sustainability and health initiatives are shaped through the interaction between economic conditions, organizational processes, and actors' agency within the grocery retail sector.

Keywords: sustainable food choices, healthy food choices, grocery retail, food system, sustainability, translation, agency, responsibility, collaboration.

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	8
Figurförteckning	9
Förkortningar	10
1. Inledning	11
1.1 Bakgrund	11
1.2 Problemformulering	12
1.3 Syfte och forskningsfrågor	13
1.4 Avgränsningar och definitioner	14
1.4.1 Avgränsningar	14
1.4.2 Definitioner	14
2. Teoretiskt ramverk	16
2.1 Institutionell teori	16
2.2 Översättning	18
2.3 Agens och ansvar	20
2.4 Teoretisk syntes	22
3. Metod	24
3.1 Forskningsmetod	24
3.2 Forskningsdesign	25
3.3 Empiri insamling	26
3.3.1 Litteraturgenomgång	26
3.3.2 Urval	27
3.3.3 Intervjuer	29
3.3.4 Observationer	30
3.4 Analysmetod	31
3.5 Kvalitet	34
3.5.1 Trovärdighet	34
3.5.2 Äkthet	34
3.5.3 Reflexivitet	34
3.6 Etik	35
4. Empiriskt material	36
4.1 Hållbarhet och hälsa i dagligvaruhandeln	36
4.2 Ekonomiska och organisatoriska förutsättningar i dagligvaruhandeln	37
4.3 Samverkansarbete i dagligvaruhandeln	40
4.4 Påverkansarbete i dagligvaruhandeln	41
5. Analys och diskussion	43
5.1 Spänning mellan Hållbarhetsideal och marknadslogik	43

5.2 Spänning mellan centrala initiativ och lokal praktik.....	45
5.3 Spänning mellan individuellt och kollektivt ansvar	46
5.4 Spänningarnas integrering	48
6. Slutsats	50
6.1 Slutsats.....	50
6.2 Forskningsbidrag.....	50
6.3 Förslag till framtida forskning	51
Referenser.....	52
Bilaga 1.....	56
Bilaga 2.....	57
Bilaga 3.....	59

Tabellförteckning

Tabell 1: Översikt över studiens medverkande och deras relevans för studien	29
Tabell 2: Medverkande i semistrukturerade intervjuer	30
Tabell 3: Observationsobjekt.....	31

Figurförteckning

Figur 1: Karta över studiens tematiska analys (egen bearbetning).	33
---	----

Förkortningar

Förkortning	Betydelse
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet
VD	Verkställande direktör

1. Inledning

Denna uppsats undersöker hur livsmedelsproducenter och butikskedjor inom dagligvaruhandeln arbetar och samverkar för att främja konsumenters val av hållbara och hälsosamma livsmedel. I detta kapitel presenteras studiens bakgrund, problemformulering, syfte och forskningsfrågor samt avgränsningar och definitioner.

1.1 Bakgrund

Livsmedelssystemet står idag inför betydande hållbarhetsutmaningar ur såväl miljömässiga, sociala som ekonomiska perspektiv (Chaudhary et al. 2018). Produktion och konsumtion av livsmedel beräknas stå för omkring en tredjedel av de globala växthusgasutsläppen och bidrar därmed i betydande utsträckning till klimatförändringarna (Livsmedelsverket 2026a). Samtidigt har människors kostvanor stor betydelse för folkhälsan, då ohälsosamma konsumtionsmönster är kopplade till flera av dagens vanligaste livsstilsrelaterade sjukdomar (Willett et al. 2019). Frågor om hållbarhet och hälsa har därför kommit att bli alltmer sammanlänkade inom forskning, politik och näringsliv.

För att möta dessa utmaningar betonas behovet av en omställning mot mer hållbara och hälsosamma matval. Enligt Willett et al. (2019) krävs omfattande förändringar i både produktion och konsumtion för att möjliggöra en försörjning av en växande befolkning utan att överskrida planetära gränser samtidigt som en god folkhälsa främjas. Omställningen handlar emellertid inte enbart om tekniska innovationer eller utvecklingen av nya produkter. Forskning visar att hållbarhetsarbete även kräver förändringar i organisationers strukturer, arbetssätt och kultur för att hållbarhetsambitioner ska kunna integreras i den dagliga verksamheten (Lozano & Garcia 2020).

Livsmedelssystemet består av ett flertal aktörer vars beslut och handlingar är ömsesidigt beroende av varandra. Producenter, butiker, myndigheter och konsumenter bidrar tillsammans till att forma de villkor som påverkar vilka livsmedel som produceras, erbjuds och konsumeras (Donner et al. 2024). Detta gör omställningen mot mer hållbara och hälsosamma livsmedelssystem till en komplex process där förändringar inom en del av systemet ofta påverkar förutsättningarna för de andra delarna (Leeuwis et al. 2021).

I detta sammanhang intar dagligvaruhandelns butiker en särskilt central position genom sin roll som länk mellan produktion och konsumtion. Genom sitt

inflytande över sortiment, prissättning, exponering, kampanjer och kommunikation har dagligvaruhandeln betydande möjligheter att påverka vilka val konsumenterna möter i vardagen (Lehner 2015; Bauer et al. 2022). Dagligvaruhandelns butiker lyfts därför ofta fram som en viktig aktör i omställningen mot mer hållbara och hälsosamma konsumtionsmönster (Bauer et al. 2022).

Dagligvaruhandelns butiker verkar samtidigt inom ett konkurrensutsatt marknadssystem där lönsamhet, konsumentefterfrågan och relationer till andra aktörer påverkar verksamhetens förutsättningar i praktiken (Lehner 2015). Arbetet med att främja hållbara och hälsosamma livsmedel sker därmed i ett sammanhang där flera olika mål och intressen behöver samspela. Frågor om hållbarhet och hälsa kan därför inte förstås isolerat till enskilda organisationer eller individer, utan behöver ses i relation till de aktörer, relationer och strukturer som tillsammans formar livsmedelssystemet.

1.2 Problemformulering

Trots att hållbara och hälsosamma matval lyfts fram som centrala för att möta både klimatrelaterade och folkhälsorelaterade utmaningar visar forskning att hållbarhets- och hälsoinitiativ ofta är svåra att omsätta i praktiken (Lozano & Garcia 2020; Mirvis et al. 2010). Inom dagligvaruhandeln behöver sådana ambitioner integreras i ett sammanhang där aktörer samtidigt förväntas uppnå kommersiella mål, hantera operativa begränsningar och möta konsumenters efterfrågan. Detta innebär att arbetet med hållbara och hälsosamma matval präglas av återkommande spänningar mellan ekonomiska, organisatoriska och hållbarhetsrelaterade mål (Lehner 2015; Janin et al. 2023).

Dessa spänningar blir särskilt tydliga i och med att arbetet med hållbara och hälsosamma matval sker genom samverkan mellan flera aktörer inom livsmedelssystemet. Producenter, centrala funktioner inom butikskedjor, lokala butiker och konsumenterna påverkar tillsammans vilka produkter som utvecklas, erbjuds och konsumeras (Donner et al. 2024). För att hållbarhets- och hälsoinitiativ ska få genomslag behöver de därför omsättas mellan olika organisatoriska nivåer och aktörer. Tidigare forskning visar att idéer förändras när de rör sig mellan olika sammanhang eftersom de tolkas, anpassas och förhandlas utifrån lokala villkor och intressen (Wæraas & Nielsen 2016). Som följd riskerar initiativens ursprungliga intentioner att omformas eller försvagas när de implementeras i praktiken (Jian 2007).

Dessa utmaningar aktualiserar frågan om hur hållbarhets- och hälsoambitioner faktiskt omsätts i praktiken inom dagligvaruhandeln. Trots detta har tidigare forskning om hållbara och hälsosamma matval i stor utsträckning fokuserat på konsumenters attityder, preferenser och beteenden (White et al. 2019; Vermeir et al. 2020). Senare forskning uppmärksammar i allt högre grad livsmedelssystemets komplexitet och betydelsen av samverkan mellan olika aktörer (Donner et al. 2024; Oñederra-Aramendi et al. 2023). Det efterlyses däremot fortfarande mer kunskap om hur hållbarhets- och hälsoinitiativ omsätts mellan olika aktörer och nivåer samt hur ansvar, inflytande och handlingsutrymme fördelas och förhandlas i dessa processer (van den Akker et al. 2024; Oñederra-Aramendi et al. 2023).

Mot denna bakgrund finns ett behov av att förstå hur aktörer inom dagligvaruhandeln arbetar och samverkar för att främja hållbara och hälsosamma matval. Det är samtidigt viktigt att vidare undersöka hur detta arbete formas av ekonomiska och organisatoriska villkor, översättningsprocesser mellan olika nivåer samt kring frågor om ansvar och handlingsutrymme. Genom att undersöka dessa processer kan studien bidra med kunskap om hur hållbarhets- och hälsoambitioner omsätts i praktiken i ett system där flera aktörer har olika möjligheter att påverka utvecklingen.

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna uppsats är att genom en flerfallsstudie undersöka hur aktörer inom dagligvaruhandeln arbetar och samverkar för att främja hållbara och hälsosamma matval, med fokus på de spänningar som uppstår när hållbarhets- och hälsoambitioner omsätts i praktiken.

Uppsatsen syftar till att besvara följande forskningsfrågor:

1. *Hur påverkar ekonomiska och organisatoriska villkor aktörers arbete med att främja hållbara och hälsosamma matval inom dagligvaruhandeln?*
2. *Hur omsätts hållbarhets- och hälsoinitiativ mellan olika aktörer och nivåer inom dagligvaruhandeln?*
3. *Hur förstås och fördelas ansvar i arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval inom dagligvaruhandeln?*

1.4 Avgränsningar och definitioner

1.4.1 Avgränsningar

Denna studie avgränsas till att undersöka hur aktörer inom den svenska dagligvaruhandeln arbetar med att främja hållbara och hälsosamma matval, med ett särskilt fokus på samspelet mellan butikskedjor och producenter. Studien fokuserar specifikt på aktörer inom mellanleden av livsmedelskedjan, det vill säga butikskedjor och producenter, medan primärproducenter och konsumenter inte inkluderas i undersökningen. Butikskedjor avser både aktörer på central nivå, såsom huvudkontor och strategiskt ansvariga funktioner, samt aktörer på lokal nivå i form av enskilda butiker och butikschefer. Med producenter avses i denna studie både livsmedelsföretag som producerar och levererar livsmedel till dagligvaruhandeln samt aktörer som fungerar som en länk mellan producenter och handel genom att samordna, förmedla eller utveckla produkter och sortiment. Begreppet producenter omfattar således inte primärproducenter, såsom lantbrukare och djuruppfödare som ansvarar för framställning av råvaror.

Avgränsningen innebär att studien främst belyser hur hållbarhets- och hälsoarbete organiseras och omsätts inom dagligvaruhandelns kommersiella och strategiska led, snarare än hur råvaruproduktion eller individuella konsumtionsval påverkar utvecklingen. Genom denna avgränsning möjliggörs en djupare förståelse för hur samverkan, ansvarsfördelning och ekonomiska samt organisatoriska förutsättningar hanteras mellan aktörer som har direkt inflytande över sortiment, marknadsföring och tillgängligheten av livsmedel i butik. Samtidigt innebär avgränsningen att studiens resultat inte kan generaliseras till att omfatta primärproducenters perspektiv eller konsumenters faktiska beteenden och upplevelser. Vidare avgränsas studien till aktörernas perspektiv och erfarenheter av samverkan, ansvarsfördelning samt de ekonomiska och organisatoriska förutsättningar som påverkar arbetet. Studien syftar inte till att utvärdera specifika hållbarhets- eller hälsoinitiativs faktiska effekter på konsumenters beteenden, utan fokuserar i stället på hur arbetet organiseras, förstås och omsätts i praktiken av aktörerna själva.

1.4.2 Definitioner

I denna studie definieras hållbar kost utifrån de Nordiska näringsrekommendationerna från 2023 och Livsmedelsverkets kostråd som en kosthållning som främjar både människors hälsa och miljömässig hållbarhet. En sådan kost kännetecknas av en högre konsumtion av växtbaserade livsmedel såsom frukt, grönsaker, baljväxter och fullkorn, samt en mer begränsad konsumtion av rött kött, processade livsmedel och produkter med hög

klimatpåverkan (Nordic Council of Ministers 2023; Livsmedelsverket, 2026b). Hållbar kost omfattar även livsmedel som producerats under hållbara produktionsförhållanden. Livsmedelsverket (2026b) lyfter exempelvis fram att livsmedelsproduktionens miljöpåverkan kan påverkas genom val av råvaror, produktionsmetoder och transporter. I detta sammanhang kan lokalproducerade livsmedel bidra till ökad spårbarhet, stärkt lokal livsmedelsproduktion och i vissa fall minskade transporter inom livsmedelskedjan (Livsmedelsverket, 2026b). Hälsosam kost definieras i studien utifrån Livsmedelsverkets kostråd och de Nordiska näringsrekommendationerna från 2023 som en näringsmässigt balanserad kost som bidrar till god hälsa och minskad risk för kostrelaterade sjukdomar. Detta innefattar bland annat ett högt intag av frukt, grönsaker, fullkorn och fisk samt en begränsad konsumtion av salt, socker, alkohol och processade livsmedel (Nordic Council of Ministers 2023; Livsmedelsverket 2026b).

2. Teoretiskt ramverk

I detta kapitel presenteras de teoretiska perspektiv som ligger till grund för studiens analys av hur hållbara och hälsosamma matval främjas inom dagligvaruhandeln. För att få en förståelse för samspelet mellan producenter, handel och konsumenter kombineras institutionell teori, perspektiv på översättning samt på agens och ansvar. Detta teoretiska ramverk fångar strukturella villkor, organisatoriska processer och aktörers handlingsutrymme. Senare i kapitlet presenteras den teoretiska syntesen.

2.1 Institutionell teori

För att förstå hur aktörer inom dagligvaruhandeln arbetar med att främja hållbara och hälsosamma matval används den institutionella teorin. Teorin utgår från att organisationers handlande inte enbart styrs av ekonomisk rationalitet och effektivitet, utan också av sociala normer, regler och förväntningar i den omgivning där de verkar (Meyer & Rowan 1977; Scott 2014). Detta perspektiv är särskilt relevant för denna studie eftersom hållbarhetsarbete inom dagligvaruhandeln sker i en kontext där aktörer samtidigt behöver förhålla sig till marknadsmässiga krav, politiska styrmedel och ökande samhällsliga förväntningar på ansvarstagande.

Den institutionella miljön består av regler, normer och kulturellt etablerade föreställningar om vad som är önskvärt och legitimt. Dessa institutionella element skapar ramar för vilka strategier och arbetssätt som uppfattas som rimliga och lämpliga inom en bransch (Scott 2014). Inom dagligvaruhandeln kan sådana förväntningar exempelvis ta sig uttryck genom lagstiftning, nationella kostråd, hållbarhetsmål, konsumenters ökade medvetenhet kring hälsa och klimatpåverkan samt branschgemensamma initiativ för en hållbarare och hälsosammare livsmedelskonsumtion.

För att skapa förståelse för hur dessa institutionella förväntningar påverkar organisationers agerande används begreppet legitimitet. Legitimitet beskrivs som en socialt konstruerad uppfattning om att en organisations handlingar är önskvärda, lämpliga och förenliga med rådande normer och värderingar (Suchman 1995). Organisationer strävar efter legitimitet eftersom det anses viktigt för tillgång till resurser, förtroende och långsiktig överlevnad. Inom institutionell teori betraktas därför organisatoriska initiativ och verksamhetspraktiker inte enbart som svar på ekonomiska incitament eller tekniska krav, utan även som

uttryck för anpassning till omgivningens normer och förväntningar (Meyer & Rowan 1977; Scott 2014)

Strävan efter legitimitet leder ofta till isomorfism, det vill säga till processer där organisationer successivt blir mer lika varandra (DiMaggio och Powell 1983). Tre former av isomorfism identifieras: tvingande, mimetisk och normativ (DiMaggio och Powell 1983). Tvingande isomorfism uppstår genom formella krav från exempelvis lagstiftare, myndigheter eller andra aktörer med möjlighet att påverka organisationers handlingsutrymme (ibid). I denna studie kan sådana krav exempelvis utgöras av livsmedelslagstiftning, hållbarhetsregleringar eller nationella riktlinjer för kost och hälsa. Mimetisk isomorfism uppstår när organisationer imiterar andra aktörer, särskilt i situationer som präglas av osäkerhet (ibid). Inom dagligvaruhandeln kan detta innebära att företag inspireras av konkurrenters hållbarhetsinitiativ, sortimentsstrategier eller kommunikationsinsatser kring hållbara och hälsosamma livsmedel. Perspektivet är särskilt relevant i situationer där aktörer söker vägledning kring hur hållbarhetsarbete bör utformas eller kommuniceras. Normativ isomorfism har sin grund i professionalisering och gemensamma normer inom en bransch (DiMaggio och Powell 1983). Scott (2014) illustrerar att gemensamma utbildningar, branschorganisationer och professionella nätverk bidrar till att skapa liknande uppfattningar om vad som utgör lämpliga arbetssätt. Inom livsmedelssektorn kan detta exempelvis komma till uttryck genom certifieringar, branschövergripande hållbarhetsinitiativ och gemensamma färdplaner för en mer hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

Den institutionella teorin bidrar även till att förstå samverkan mellan aktörer inom livsmedelssystemet. Organisationers handlande formas i relation till andra aktörer inom samma institutionella miljö (Meyer och Rowan 1977). I denna studie möjliggör perspektivet en analys av hur producenter, butikskedjor och enskilda butiker samverkar genom gemensamma initiativ, samarbeten, produktutveckling och märkningar som syftar till att främja hållbara och hälsosamma matval. Perspektivet bidrar därmed till en förståelse för hur gemensamma normer och arbetssätt utvecklas och reproduceras genom hela värdekedjan.

Senare forskning uppmärksammar att organisationer sällan möter enbart en uppsättning normer och förväntningar. För att förstå de spänningar som kan uppstå i organisationers arbete introduceras begreppet institutionella logiker (Friedland & Alford 1991). Dessa logiker vidareutvecklades senare till att förstås som övergripande system av värderingar, normer och meningsskapande principer som vägleder hur aktörer tolkar sin omvärld och fattar beslut (Thornton et al. 2012). Organisationer verkar ofta i miljöer där flera logiker existerar parallellt.

Detta innebär att aktörer kontinuerligt behöver navigera mellan olika och ibland motstridiga krav (Thornton et al. 2012). I relation till livsmedelssystemet kan exempelvis en hållbarhetslogik, som betonar miljömässigt och socialt ansvarstagande, samexistera med en marknadslogik där lönsamhet, effektivitet och konkurrenskraft står i fokus.

Perspektivet på institutionella logiker är särskilt relevant för denna studie eftersom tidigare forskning visar att arbetet med hållbara och hälsosamma livsmedel ofta präglas av spänningar mellan olika mål och intressen (Lehner 2015; Janin et al. 2023). Genom att kombinera institutionell teori med institutionella logiker möjliggörs en analys av både de institutionella krafter som driver organisationer mot mimetiska arbetssätt och de avvägningar som uppstår när konflikter mellan olika värden behöver hanteras samtidigt. Samtidigt har institutionell teori kritiserats för att i hög grad betona hur organisationer formas av normer, regler och förväntningar från sin omgivning, medan aktörers roll i att tolka, anpassa och förändra dessa krav ges mindre utrymme (Greenwood & Hinings 1996; Battilana 2006). Perspektivet riskerar därför att ge en relativt statisk bild av organisatoriskt handlande och erbjuder begränsad förståelse för hur idéer omsätts i praktiken. Eftersom denna studie inte enbart syftar till att förstå varför hållbarhets- och hälsoinitiativ uppfattas som viktiga, utan också hur de kommuniceras, anpassas och genomförs mellan olika aktörer inom dagligvaruhandeln, kompletteras den institutionella teorin med ett översättningsperspektiv.

2.2 Översättning

Medan institutionell teori bidrar till förståelsen av varför organisationer påverkas av normer, förväntningar och krav från sin omgivning, ger översättningsperspektivet en fördjupad förståelse för hur dessa idéer omsätts i praktiken. Perspektivet är särskilt relevant för denna studie eftersom främjandet av hållbara och hälsosamma matval bygger på att idéer, strategier och mål kommuniceras och omsätts mellan olika aktörer och organisatoriska nivåer inom livsmedelssystemet. För att förstå hur hållbarhets- och hälsoinitiativ faktiskt kommer till uttryck i dagligvaruhandeln behöver fokus därför riktas mot de processer där idéer tolkas, anpassas och omsätts till handling.

Organisatoriska idéer rör sig mellan tid och rum och blir meningsfulla först när de översätts till lokala praktiker (Czarniawska & Joerges 1996). En grundidé om översättning är att organisatoriska idéer inte sprids oförändrade mellan aktörer och organisationer. Idéer påverkas alltid av den kontext där de tas emot och används (Wæraas & Nielsen 2016). Ett exempel på detta ges av Lehner (2015),

som studerar hur hållbar konsumtion översätts inom svensk dagligvaruhandel. Där visar studien att olika butiker arbetar med hållbarhetsfrågor på olika sätt beroende på lokala förutsättningar, kundgrupper och organisatoriska strukturer.

I relation till denna studie innebär det att initiativ som utvecklas på exempelvis kedjenivå inte nödvändigtvis får samma uttryck när de omsätts av leverantörer, butikschefen eller medarbetare i den enskilda butiken. När idéer om hållbara och hälsosamma livsmedel rör sig genom organisationen sker därför kontinuerliga tolkningar och anpassningar utifrån lokala förutsättningar, resurser och prioriteringar.

Översättning kan förstås som en process där problem definieras, relationer etableras och nätverk byggs kring gemensamma mål (Callon 1984). Perspektivet betonar att förändringsarbete inte enbart handlar om att implementera färdiga lösningar, utan om att skapa förståelse och engagemang hos de aktörer som förväntas omsätta idéerna i praktiken (Czarniawska & Joerges 1996). För denna studie innebär detta att hållbarhets- och hälsoinitiativ kan analyseras utifrån hur dagligvaruhandelns aktörer samverkar, förhandlar och försöker skapa stöd för olika initiativ inom livsmedelssystemet.

Resonemanget går att utveckla genom att argumentera för att översättning inte enbart sker mellan människor, utan även genom materiella objekt (Latour 2005). Produkter, märkningar, förpackningar och butiksmiljöer kan därför ses som aktiva delar av översättningsprocessen eftersom de bidrar till att kommunicera och konkretisera idéer. Ett exempel kan vara hur en hållbarhetsmärkning eller en särskild exponering i butik används för att översätta övergripande hållbarhetsmål till konkreta valmöjligheter för konsumenten. Exemplet illustrerar hur materiella objekt kan fungera som bärare av idéer, utan att det innebär att konsumenten nödvändigtvis tolkar budskapet på det sätt som ursprungligen avsågs.

Eftersom idéer översätts genom flera organisatoriska nivåer och aktörer är det samtidigt svårt att säkerställa att de behåller sin ursprungliga innebörd genom hela processen. Översättningar kan ofta leda till oavsiktliga konsekvenser eftersom idéer förändras när de anpassas till nya sammanhang (Jian 2007). Perspektivet bidrar därmed till förståelsen av varför det ibland uppstår skillnader mellan organisationers uttalade ambitioner och det arbete som faktiskt genomförs i praktiken.

Översättningsperspektivet har en nära koppling till frågor om agens eftersom idéer inte överförs mekaniskt mellan organisatoriska nivåer och aktörer. I stället formas de genom tolkningar, prioriteringar och anpassningar i de sammanhang

där de omsätts i praktiken (Wæraas & Nielsen 2016). Lehner (2015) visar exempelvis att butiker inte enbart fungerar som mottagare av centralt utformade hållbarhetsstrategier, utan också som aktiva aktörer som anpassar och utvecklar hållbarhetsarbetet utifrån lokala förutsättningar. Detta innebär att butikshefer, inköpare, producenter och andra aktörer har ett betydande handlingsutrymme att påverka hur hållbarhets- och hälsoinitiativ tolkas, prioriteras och omsätts i praktiken. Översättningsperspektivet synliggör därmed att aktörer inte enbart är mottagare av institutionella krav, utan även medskapare av de praktiker som utvecklas inom livsmedelssystemet. Perspektivet fungerar därför som en naturlig brygga mellan den institutionella teorins fokus på strukturer och nästa avsnitts fokus på agens och ansvar.

2.3 Agens och ansvar

För att förstå hur hållbara och hälsosamma matval främjas inom dagligvaruhandeln räcker det inte att studera de institutionella strukturer och översättningsprocesser som omger aktörerna. Det är också viktigt att förstå vilka möjligheter olika aktörer har att påverka utvecklingen och hur ansvar för förändring fördelas inom livsmedelssystemet. Perspektiven agens och ansvar bidrar därför till en förståelse för relationen mellan aktörers handlingsutrymme och de förväntningar som riktas mot dem.

Begreppet agens används för att beskriva individers och organisationers förmåga att påverka sin omgivning genom medvetna handlingar och beslut (Emirbayer & Mische 1998). Agens innebär därmed att aktörer inte enbart formas av normer, regler och strukturer, utan också har möjlighet att tolka, utmana och förändra dessa (Giddens 1984). Perspektivet kompletterar den institutionella teorins fokus på omgivningens påverkan genom att synliggöra hur aktörer aktivt bidrar till att forma de praktiker och processer som utvecklas inom ett organisatoriskt sammanhang.

Agens beskrivs som en relationell och situationsbunden process där aktörer använder tidigare erfarenheter, framtida föreställningar och bedömningar av den aktuella situationen för att fatta beslut (Emirbayer & Mische 1998). Detta innebär att handlingsutrymmet varierar mellan olika aktörer och kontexter. I livsmedelssystemet kan exempelvis producenter, butikskedjor, butikshefer och konsumenterna ha olika möjligheter att påverka vilka livsmedel som produceras, marknadsförs och konsumeras.

Människor och organisationer kan samordna handlingar för att uppnå gemensamma mål, vilket innebär att förändringsprocesser ofta sker genom

samspel mellan flera aktörer. Agens fungerar således inte enbart individuellt utan kan även fungera kollektivt (Bandura 2001). Ett alltför individcentrerat synsätt problematiseras i sin tur genom en betoning på hur handlingar formas av sociala strukturer, vanor och tillgång till olika former av kapital (Bourdieu 1990). Agens handlar därmed inte om obegränsad frihet, utan om möjligheten att agera inom de ramar som skapas av institutionella villkor, resurser och relationer till andra aktörer.

Perspektivet är särskilt relevant för denna studie eftersom arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval involverar ett flertal aktörer vars möjligheter att påverka utvecklingen skiljer sig åt. Samtidigt som dagligvaruhandelns butiker har inflytande över exempelvis sortiment, exponering och kommunikation påverkas dess handlingsutrymme av konsumenters efterfrågan, leverantörers utbud och ekonomiska förutsättningar. Hållbar konsumtion kan därför inte förstås som resultatet av en enskild aktörs beslut, utan som ett resultat av samspelet mellan flera aktörer med olika grader av inflytande.

Nära kopplat till agens är frågan om ansvar. Ansvar beskrivs som relationer där en aktör är skyldig att redogöra för, motivera och bära konsekvenserna av sina handlingar inför ett forum som har möjlighet att utvärdera eller sanktionera dessa handlingar (Bovens 2007). Samtidigt framhålls att ansvar ofta är fördelat mellan flera organisationer och nivåer, särskilt i komplexa system där många aktörer är involverade (Bovens 2007). Scott (2014) bidrar med ett institutionellt perspektiv på ansvar genom att betona att ansvar formas genom sociala normer, regler och förväntningar. Ansvar kan därmed förstås som en social och institutionell konstruktion som påverkas av den kontext där aktörer verkar.

Frågan om ansvar har varit särskilt framträdande inom forskning om hållbar konsumtion. Historiskt har ett stort ansvar lagts på den enskilda konsumenten, där individens val ofta framställs som avgörande för att lösa hållbarhetsutmaningar (Stigzelius 2017). Eckersley et al. (2024) problematiserar denna syn genom att lyfta fram att ansvar även kan förstås som en fråga om makt och inflytande. Aktörer har olika möjligheter att definiera problem, påverka beslut och forma förutsättningarna för andra aktörers handlande, vilket innebär att ansvar kan fördelas på olika sätt mellan aktörer i ett system (ibid). På liknande sätt beskrivs ansvar inom livsmedelssystemet som något som delas mellan flera aktörer, där producenter, dagligvaruhandel, konsumenter, myndigheter och civilsamhälle tillsammans bidrar till omställningen mot mer hållbara konsumtionsmönster (van den Akker et al. 2024).

I denna studie används perspektiven agens och ansvar för att skapa förståelse för hur handlingsutrymme och ansvar beskrivs och förstås av olika aktörer inom livsmedelssystemet. Perspektiven agens och ansvar bidrar till att synliggöra förväntningar och möjligheter i arbetet med utvecklingen mot mer hållbara och hälsosamma matval. Samtidigt riskerar ett alltför starkt fokus på aktörers handlingsutrymme att underskatta betydelsen av de institutionella och organisatoriska villkor som begränsar deras möjligheter att agera. För att förstå både möjligheter och begränsningar behöver agens därför analyseras i relation till de institutionella strukturer och översättningsprocesser som omger aktörerna.

2.4 Teoretisk syntes

De tre teoretiska perspektiven kompletterar varandra genom att analysera olika delar av arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval inom dagligvaruhandeln. Den institutionell teori används för att förstå de normer, regler och förväntningar som påverkar aktörers arbete med hållbarhet och hälsa. Perspektivet synliggör hur aktörer inom dagligvaruhandeln verkar i en institutionell kontext där hållbarhetsarbete i allt högre grad förväntas utgöra en del av ett legitimt företagande. Översättningsperspektivet bidrar med förståelse för hur dessa förväntningar och idéer omsätts i praktiken. Genom att uppmärksamma hur hållbarhets- och hälsoinitiativ tolkas, anpassas och omformas mellan olika organisatoriska nivåer möjliggör perspektivet en analys av hur strategier får olika uttryck i olika delar av livsmedelssystemet. Perspektiven på agens och ansvar kompletterar i sin tur de två tidigare teorierna genom att synliggöra aktörernas handlingsutrymme och deras uppfattningar om ansvar för förändring. Medan institutionell teori främst fokuserar på de strukturer som påverkar organisationers handlande och översättningsperspektivet belyser de processer genom vilka idéer omsätts i praktiken, riktar agensperspektivet uppmärksamheten mot vilka aktörer som har möjlighet att påverka utvecklingen och hur ansvar för omställningen fördelas. Tillsammans möjliggör perspektiven en analys av hur hållbara och hälsosamma matval främjas inom dagligvaruhandeln genom samspelet mellan institutionella förväntningar, översättningsprocesser och aktörers handlingsutrymme. Det teoretiska ramverket skapar därmed förutsättningar för att analysera både de strukturer som påverkar aktörerna och de processer genom vilka hållbarhets- och hälsoinitiativ omsätts i praktiken.

De teoretiska perspektiven är inte enbart kompletterande utan bygger även på delvis olika antaganden om relationen mellan struktur och aktör. Institutionell teori betonar hur organisationers handlande formas av normer, regler och förväntningar i omgivningen, medan översättningsperspektivet riktar uppmärksamheten mot hur aktörer aktivt tolkar och omformar dessa idéer när de

omsätts i praktiken. Perspektiven agens och ansvar förstärker ytterligare aktörsperspektivet genom att synliggöra frågor om handlingsutrymme, påverkan och ansvarsfördelning. Genom att kombinera dessa perspektiv möjliggörs en analys som varken reducerar hållbarhetsarbetet till institutionella strukturer eller individuella val, utan fångar samspelet mellan strukturella villkor, organisatoriska processer och aktörers möjligheter att påverka utvecklingen.

3. Metod

I detta kapitel presenteras de metodologiska överväganden som gjorts i studien. Först diskuteras studiens forskningsmetod och forskningsdesign, följt av en beskrivning av hur det empiriska materialet samlats in genom litteraturgenomgång, intervjuer och observationer. Avslutningsvis diskuteras analysmetoden samt de kvalitets- och etiska överväganden som varit vägledande genom forskningsprocessen.

3.1 Forskningsmetod

Denna studie bygger på en kvalitativ forskningsmetod med induktiv ansats. En kvalitativ metod syftar till att skapa en djupgående förståelse för hur individer uppfattar, tolkar och agerar i relation till ett fenomen (Bryman & Bell 2017). Valet av metod motiveras av studiens syfte att förstå hur hållbarhets- och hälsoinitiativ omsätts mellan olika aktörer inom dagligvaruhandeln samt hur ansvar och handlingsutrymme förstås och fördelas. Metodvalet möjliggör för en fördjupad förståelse av deltagarnas erfarenheter, uppfattningar och resonemang kring dessa fenomen (ibid). Genom intervjuer och observationer har studien strävat efter att fånga deltagarnas erfarenheter, uppfattningar och resonemang kring hur hållbarhets- och hälsoarbete bedrivs inom dagligvaruhandeln. Detta skapar en grund för att utveckla förståelse utifrån aktörernas egna erfarenheter och perspektiv, vilket är centralt i en induktiv ansats (ibid).

Studien har en induktiv ansats, vilket innebär att analysen utvecklats i nära relation till det empiriska materialet snarare än genom prövning av förutbestämda hypoteser (Bryman & Bell 2017). Forskningsprocessen har varit iterativ, där empiriinsamling, analys och teoriutveckling skett parallellt (ibid). Under arbetets gång har återkommande mönster och teman i materialet successivt identifierats och relaterats till studiens teoretiska ramverk. Kunskapsteoretiskt utgår studien från ett interpretativt perspektiv där fokus riktas mot hur aktörer skapar mening kring hållbarhets- och hälsoarbete inom dagligvaruhandeln. Utgångspunkten är att sociala fenomen formas genom människors erfarenheter, handlingar och interaktioner snarare än existerar som objektiva givna företeelser (ibid). Hur arbetet för hållbara och hälsosamma matval förstås och fördelas betraktas därmed som något som kontinuerligt förhandlas mellan olika aktörer.

Ett alternativt metodval hade varit en kvantitativ studie, exempelvis genom en enkätundersökning. En sådan ansats hade möjliggjort statistiska jämförelser mellan aktörsgrupper, men hade haft begränsade möjligheter att fånga de

resonemang och processer som står i centrum för studien (Bryman & Bell 2017). Den kvalitativa metoden bedömdes därför vara mer ändamålsenlig. Valet av metod innebär samtidigt vissa begränsningar. Studien gör inte anspråk på statistisk generaliserbarhet utan syftar till att bidra med en analytisk förståelse av hur hållbarhets- och hälsoarbete formas inom dagligvaruhandeln. Metoden innebär även att forskarnas tolkningar påverkar analysen, vilket ställer krav på reflexivitet och transparens genom forskningsprocessen (Bryman & Bell 2017). Samtidigt möjliggör närheten till deltagarnas erfarenheter en djupare förståelse för de processer, relationer och spänningar som präglar arbetet med hållbara och hälsosamma matval.

Sammantaget bedömdes en kvalitativ metod med induktiv ansats vara mest lämplig för att undersöka hur hållbarhets- och hälsoinitiativ omsätts mellan olika aktörer samt hur ansvar och handlingsutrymme förstås och fördelas inom dagligvaruhandeln. Metodvalet skapar förutsättningar för att analysera hur institutionella förväntningar, översättningsprocesser, agens och ansvar samspelar i dagligvaruhandeln. Samtidigt bidrar det med kunskap om hur olika aktörer upplever sina möjligheter och begränsningar i arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval.

3.2 Forskningsdesign

Studien genomförs som en kvalitativ flerfallsstudie. En flerfallsstudie innebär att flera fall studeras för att skapa förståelse för ett fenomen i dess naturliga kontext (Stake 2006). Valet av forskningsdesign grundar sig i studiens syfte att undersöka hur aktörer inom dagligvaruhandeln arbetar och samverkar för att främja hållbara och hälsosamma matval. Fallen utgörs av aktörer på olika nivåer inom den svenska dagligvaruhandeln, där producenter, centrala funktioner inom butikskedjor och aktörer på lokal butiksnivå inkluderas. Genom att studera flera aktörer inom samma system möjliggörs en analys av hur hållbarhets- och hälsoinitiativ omsätts mellan olika organisatoriska nivåer samt hur ansvar och handlingsutrymme förstås av olika aktörer

Valet av flerfallsstudie motiveras av att studien utgår från ett systemperspektiv där hållbara och hälsosamma matval formas genom samspel mellan flera ömsesidigt beroende aktörer. Designen möjliggör därför jämförelser mellan olika perspektiv och bidrar till en mer nyanserad förståelse av de ekonomiska, organisatoriska och institutionella villkor som påverkar arbetet (Stake 2006; Bryman & Bell 2017). En styrka med forskningsdesignen är möjligheten att identifiera både likheter och skillnader mellan olika aktörers uppfattningar och erfarenheter (Stake 2006). Samtidigt innebär designen att varje enskild organisation studeras mindre

ingående än vad som hade varit möjligt i en enskild fallsstudie (Bryman & Bell 2017). Eftersom studiens syfte är att förstå samspelet mellan aktörer snarare än en specifik organisation bedömdes flerfallsstudien som det mest lämpliga valet.

3.3 Empiriinsamling

3.3.1 Litteraturgenomgång

En litteraturgenomgång genomfördes för att skapa förståelse för det aktuella forskningsläget samt identifiera centrala begrepp, teoretiska perspektiv och tidigare forskningsresultat relevanta för studiens syfte (Bryman & Bell 2017). En systematisk litteraturgenomgång utgör en central del av forskningsprocessen eftersom den gör det möjligt att kartlägga befintlig kunskap, identifiera kunskapsluckor och säkerställa att studien förankras i tidigare forskning (ibid). Genomgången låg även till grund för utvecklingen av problemformulering, forskningsfrågor och det teoretiska ramverket.

Litteratur söktes huvudsakligen genom SLU-bibliotekets sökverktyg Primo samt i de vetenskapliga databaserna Scopus, Web of Science och Google Scholar. Databaserna valdes eftersom de innehåller ett brett urval av internationellt publicerad och vetenskapligt granskad forskning inom företagsekonomi, hållbarhet och livsmedelssystem. Sökningar genomfördes på både svenska och engelska med hjälp av sökord relaterade till studiens fokusområde, exempelvis *samverkan*, *hållbara livsmedelssystem*, *sustainable food systems*, *food retail*, *sustainability initiatives*, *translation*, *agency*, *responsibility*, *governance*, *sustainable consumption* och *collaboration*. Sökorden kombinerades i olika variationer för att identifiera forskning från flera närliggande forskningsfält.

Urvalet av litteratur baserades på studiens syfte och forskningsfrågor, med särskild vikt på forskning som behandlar hållbara och hälsosamma matval, samverkan inom livsmedelssystem, hållbarhetsarbete inom dagligvaruhandeln samt frågor om ansvar, handlingsutrymme och implementering av hållbarhetsinitiativ. För att säkerställa vetenskaplig kvalitet prioriterades peer review-granskade artiklar och etablerad teoretisk litteratur, medan rapporter från myndigheter och branschorganisationer användes som kompletterande bakgrundsmaterial (Bryman & Bell 2017).

Litteraturgenomgången genomfördes iterativt, vilket innebär att sökningar, urval och analys av litteratur skedde parallellt med empiriinsamlingen. Ett sådant arbetssätt är vanligt inom kvalitativ forskning eftersom förståelsen för forskningsområdet fördjupas successivt i takt med att empirin utvecklas (Bryman & Bell 2017). Under arbetets gång identifierades återkommande teman kring

ekonomiska villkor, samverkan, översättning av hållbarhetsinitiativ samt ansvarsfördelning mellan aktörer. Dessa teman bidrog successivt till utvecklingen av studiens teoretiska ramverk och skapade förutsättningar för att relatera det empiriska materialet till tidigare forskning. En styrka med denna litteraturgenomgång är att den inkluderar forskning från flera närliggande forskningsområden, vilket möjliggör en bred förståelse av de komplexa processer som påverkar hållbara och hälsosamma matval. Samtidigt innebär ett sådant tvärvetenskapligt angreppssätt att forskningsfält med delvis olika utgångspunkter och begrepp kombineras, vilket ställer krav på noggranna avgränsningar och tolkningar (Bryman & Bell 2017).

3.3.2 Urval

Ett strategiskt och målstyrt urval genomfördes i denna studie. Detta innebär att deltagare valdes utifrån deras relevans för studiens syfte och forskningsfrågor snarare än genom slumpmässiga urvalsmetoder (Bryman & Bell 2017). Då studien syftar till att undersöka hur hållbara och hälsosamma matval främjas inom dagligvaruhandeln samt hur samverkan, ansvar och handlingsutrymme förstås av olika aktörer, var det centralt att inkludera deltagare med erfarenhet av dessa frågor från olika delar av livsmedelssystemet. Urvalsprocessen inleddes genom att ett antal aktörer inom dagligvaruhandeln identifierades utifrån information på deras hemsidor. Organisationer som kommunicerade arbete med hållbarhets- och hälsofrågor valdes ut eftersom de bedömdes kunna bidra med relevanta perspektiv på hur hållbara och hälsosamma matval främjas inom livsmedelssystemet.

Potentiella deltagare kontaktades via e-post eller telefon med information om studiens syfte, genomförande, konfidentialitet och en förfrågan om deltagande (se Bilaga 1). I de fall den kontaktade personen inte själv var lämplig deltagare ombads organisationen att hänvisa oss vidare till personer med särskild kunskap om hållbarhets- och hälsoarbete. Detta bidrog till att säkerställa att deltagarna hade god insyn i organisationernas arbete och samverkan kring hållbara och hälsosamma produkter.

Urvalet omfattar sex respondenter från både producent- och handelsledet. På producentnivå inkluderades två livsmedelsproducenter samt en aktör som fungerar som mellanhand mellan producenter och handel genom arbete med sortiment och produktutveckling. På handelssidan inkluderades två deltagare från centrala funktioner inom två olika butikskedjor samt en deltagare på lokal butiksnivå. Genom att inkludera flera organisatoriska nivåer möjliggörs en analys av hur hållbarhets- och hälsoinitiativ utvecklas, kommuniceras och omsätts mellan olika aktörer inom samma system. Urvalet syftade inte till att representera

samtliga aktörer inom dagligvaruhandeln utan till att identifiera informationsrika fall som kunde bidra med fördjupad kunskap om det studerade fenomenet. Genom att inkludera aktörer med olika roller, ansvar och organisatoriska förutsättningar skapades möjlighet att belysa flera perspektiv på hur ansvar och handlingsutrymme förstås och fördelas inom livsmedelssystemet.

För att komplettera intervjumaterialet genomfördes även observationer i två butiker från olika butikskedjor. Butikerna valdes ut för att representera olika organisatoriska sammanhang och möjliggöra observationer av hur hållbarhets- och hälsoarbete synliggörs genom exempelvis produktplacering, skyltning och kommunikationsmaterial. Samtliga deltagare har anonymiserats genom användning av fiktiva namn. Organisationernas namn och andra identifierande uppgifter har anonymiserats när detta bedömts nödvändigt för att skydda deltagarnas identitet. En översikt över studiens respondenter presenteras i tabell 1. Deltagarnas funktion i relation till studiens syfte och forskningsfrågor samt deras bidrag till studien beskrivs närmare i tabellen.

Tabell 1: Översikt över studiens medverkande och deras relevans för studien

Medverkande (fiktivt namn)	Aktör	Position i dagligvaruhandeln	Bidrag till studien
Kim	Producent Bröd	Livsmedelsproducent av bröd	Perspektiv på ekonomiska och organisatoriska förutsättningar för hållbarhetsarbete
Emma	Producent Torra Basvaror	Livsmedelsproducent av torra basvaror som mjöl, bröd och pasta	Perspektiv på hur hållbarhets- och hälsoarbete utvecklas och kommuniceras från producentnivå
Alex	Producent Vego	Mellanhand, sortiment och produktutveckling av veganska produkter	Perspektiv på samordning och översättning av hållbarhetsinitiativ mellan aktörer
Molly	Butikskedja A	Centralfunktion inom butikskedja A	Perspektiv på ansvarsfördelning och samverkan inom dagligvaruhandeln
Paula	Butikskedja B	Centralfunktion inom butikskedja B	Perspektiv på hur hållbarhetsstrategier utformas och implementeras organisatoriskt
Sam	Butikskedja B	Butik inom butikskedja B	Perspektiv på hur hållbarhets- och hälsoinitiativ omsätts i praktiken i butik

3.3.3 Intervjuer

För att samla in empiriskt material genomfördes semistrukturerade intervjuer med sex medverkande från olika delar av dagligvaruhandelns värdekedja.

Semistrukturerade intervjuer innebär att forskaren utgår från en intervjuguide med förutbestämda teman samtidigt som intervjun tillåter flexibilitet genom följdfrågor och fördjupande resonemang (Bryman & Bell 2017). Metoden valdes eftersom studien syftar till att undersöka hur olika aktörer förstår, arbetar med och samverkar kring hållbara och hälsosamma matval. För att kunna fånga medverkarnas erfarenheter, uppfattningar och resonemang kring ansvar,

handlingsutrymme och samverkan bedömdes semistrukturerade intervjuer vara särskilt lämpliga.

Intervjuerna genomfördes digitalt via Zoom samt fysiskt beroende på deltagarnas geografiska placering och tillgänglighet. Samtliga intervjuer spelades in efter deltagarnas samtycke och transkriberades i sin helhet för att möjliggöra en systematisk analys av materialet. Intervjuguiden utformades utifrån studiens syfte, forskningsfrågor och teoretiska ramverk (se Bilaga 2). Frågorna berörde bland annat respondenternas arbete med hållbara och hälsosamma matval, samverkan med andra aktörer, upplevda möjligheter och begränsningar samt frågor om ansvar och påverkan inom livsmedelssystemet. Nedan presenteras de medverkande i tabell 2.

Tabell 2: Medverkande i semistrukturerade intervjuer

Fiktivt namn	Aktör	Befattning	Intervjuform	Tid
Kim	Producent Bröd	Marknadschef	Digital	53 min
Emma	Producent Torra Basvaror	Varumärkeschef	Plats	56 min
Alex	Producent Vego/ Mellanhand	Verkställande direktör	Digital	50 min
Molly	Butik A /central nivå	Hållbarhetsstrateg	Telefon	62 min
Paula	Butik B/ central nivå	Hållbarhetsledare	Digital	48 min
Sam	Butik B/ lokal nivå	Butiksägare	Plats	50 min

En styrka med semistrukturerade intervjuer är möjligheten att få rika och nyanserade beskrivningar av respondenternas erfarenheter (Bryman & Bell 2017). Samtidigt innebär metoden att resultaten påverkas av både deltagarnas och forskarnas tolkningar, vilket ställer krav på reflexivitet (se 3.5.3) under hela forskningsprocessen.

3.3.4 Observationer

För att komplettera intervjumaterialet genomfördes observationer i två livsmedelsbutiker från olika butikskedjor. Observationer används för att studera hur aktiviteter, processer och beteenden tar sig uttryck i praktiken och möjliggör därmed insamling av empiriskt material som inte enbart bygger på deltagarnas beskrivningar (Bryman & Bell 2017). Observationerna hade en observerande karaktär där forskarna inte deltog i verksamheten. Datainsamlingen genomfördes genom besök i två livsmedelsbutiker. I den ena butiken fick forskarna en guidad rundvandring av butikschefen, medan observationen i den andra butiken

genomfördes genom självständiga observationer i butiksmiljön. Fokus låg på hur hållbarhets- och hälsoarbete uttrycktes genom exempelvis exponering, produktplacering, skyltning och informationsmaterial. Observationsobjekten visualiseras i tabell 3.

Tabell 3: Observationsobjekt

Aktör	Butiksstorlek	Plats
Butikskedja A	Medel	Stockholm innerstad
Butikskedja B	Medel	Uppsala innerstad

Observationerna valdes som komplement till intervjuerna eftersom studien inte enbart syftar till att undersöka hur aktörer beskriver sitt arbete, utan även hur hållbarhets- och hälsoambitioner visualiseras i praktiken. Genom att kombinera intervjuer och observationer skapades möjlighet att jämföra deltagarnas beskrivningar med faktiska uttryck för hållbarhets- och hälsoarbete i butik. Under observationerna fördes löpande fältanteckningar som dokumenterade relevanta iakttagelser. Materialet användes därefter som ett komplement till intervjudata i analysen. En styrka med observationsmetoden är att den möjliggör insyn i praktiker och förhållanden som respondenter inte alltid själva reflekterar över eller uttrycker i intervjuer (Bryman & Bell, 2017). Samtidigt ger observationerna endast en ögonblicksbild av verksamheten och kan därför inte fånga alla aspekter av det arbete som bedrivs över tid (ibid).

3.4 Analysmetod

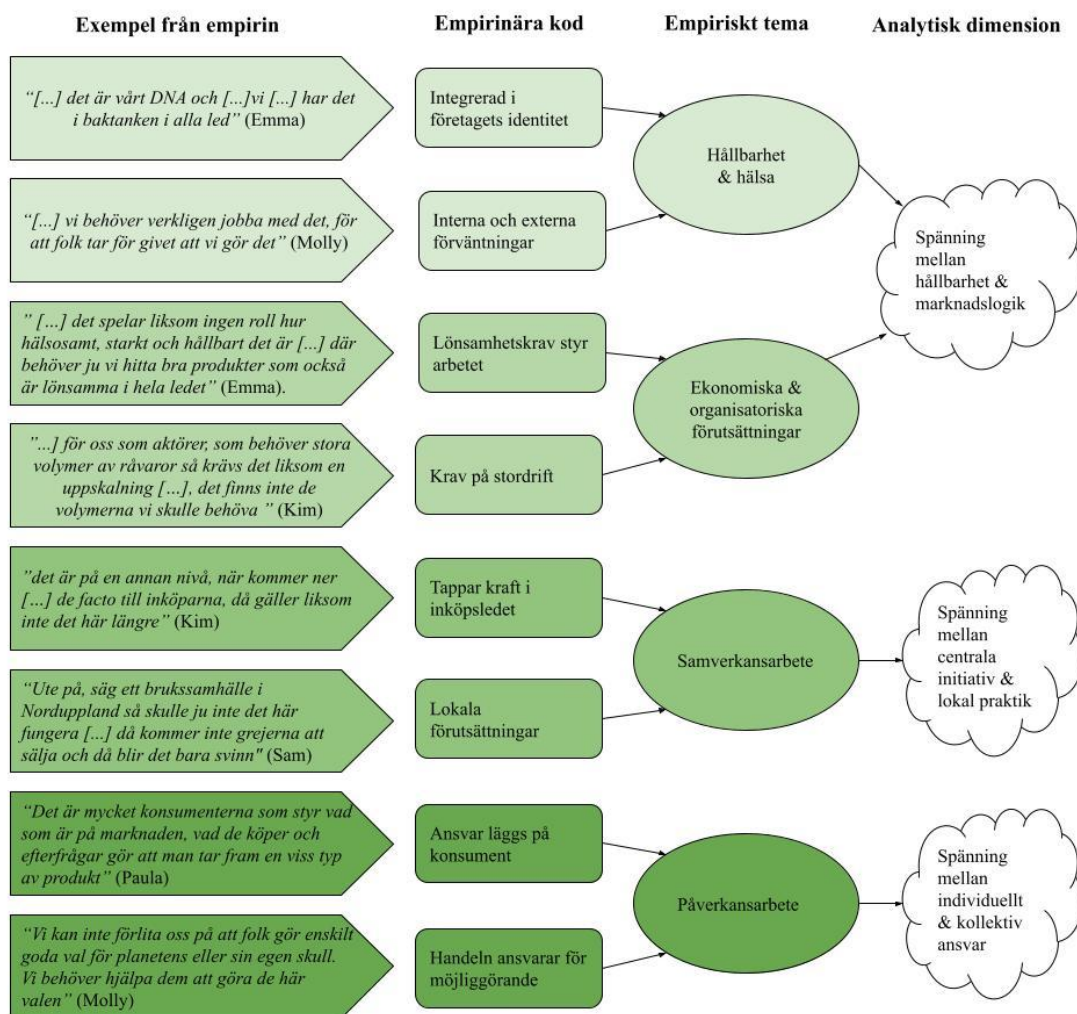
Det empiriska materialet analyserades genom en tematisk analys. Tematisk analys är en metod för att identifiera, organisera och tolka återkommande mönster och teman i kvalitativt material (Bryman & Bell 2017). Metoden lämpar sig särskilt väl för studier som syftar till att skapa förståelse för aktörers uppfattningar, erfarenheter och meningsskapande processer (Linneberg & Korsgaard 2019). Den valdes därför eftersom studien syftar till att skapa förståelse för hur aktörer inom dagligvaruhandeln arbetar med och samverkar kring hållbara och hälsosamma matval samt hur frågor om ansvar, påverkan och handlingsutrymme förstås och hanteras.

Analysen genomfördes i flera steg. Inledningsvis transkriberades intervjuerna och observationsanteckningarna sammanställdes. Materialet lästes därefter igenom upprepade gånger för att skapa en helhetsförståelse och identifiera återkommande mönster (Bryman & Bell 2017). I nästa steg genomfördes en öppen kodning där

meningsbärande delar av materialet markerades och tilldelades empirinära koder som beskrev innehållet i respondenternas utsagor.

De empirinära koderna jämfördes därefter och grupperades utifrån likheter och skillnader till mer övergripande empiriska teman. I detta skede relaterades teman successivt till studiens teoretiska ramverk bestående av institutionell teori, översättningsperspektivet samt perspektiven agens och ansvar. Genom denna successiva förflyttning mellan empiri och teori utvecklades ett antal analytiska dimensioner som låg till grund för den fortsatta analysen, vilket ligger i linje med hur tematisk analys används för att koppla samman empiriska mönster med teoretiska begrepp (Ozuem et al. 2022).

Analysprocessen präglades av ett iterativt arbetssätt där kodning, tematisering och teoretisk tolkning kontinuerligt omprövades i takt med att nya mönster identifierades. Ett sådant iterativt förhållningssätt är centralt i kvalitativ analys eftersom det möjliggör en fördjupad förståelse av deltagarnas meningsskapande och forskarens tolkningar (Linneberg & Korsgaard 2019; Bryman & Bell 2017). Empirin användes för att synliggöra centrala spänningar och återkommande uttryck, medan teorin fungerade som ett analytiskt stöd för att strukturera och fördjupa tolkningen. Figur 1 illustrerar hur analysen rörde sig från konkreta utsagor till empirinära koder, empiriska teman och slutligen analytiska dimensioner.

Figur 1: Karta över studiens tematiska analys (egen bearbetning).

En styrka med tematisk analys är att metoden möjliggör en systematisk bearbetning av omfattande kvalitativt material samtidigt som deltagarnas egna perspektiv kan bevaras (Linneberg & Korsgaard 2019). Samtidigt innebär analysen att forskarnas tolkningar kan påverka vilka mönster som identifieras och hur dessa kategoriseras. För att stärka studiens trovärdighet har analysprocessen därför dokumenterats löpande och återkommande diskussioner förts mellan författarna kring kodning, tematisering och tolkning av materialet (Bryman & Bell 2017).

3.5 Kvalitet

3.5.1 Trovärdighet

För att bedöma kvaliteten i kvalitativ forskning används Bryman och Bells (2017) kriterium trovärdighet, vilket består av delkriterierna tillförlitlighet, överförbarhet, pålitlighet och bekräftelsebarhet. I denna studie har flera steg gjorts för att stärka studiens trovärdighet. Tillförlitligheten har stärkts genom att intervjuerna spelades in och transkriberades kort efter genomförandet. Genom att kombinera semistrukturerade intervjuer med observationer har studien även kunnat visa fenomenet från flera perspektiv. Observationerna användes som ett komplement till intervjuerna och möjliggjorde jämförelser mellan deltagarnas beskrivningar och hur hållbarhets- och hälsoinitiativ tog sig uttryck i butiksmiljön. Överförbarheten har stärkts genom att studiens kontext, urval och deltagare beskrivs utförligt. Studien gör inte anspråk på statistisk generalisering, men genom att tydligt redovisa hur hållbarhets- och hälsoarbete beskrivs av olika aktörer inom dagligvaruhandeln skapas förutsättningar för att bedöma resultatens relevans i liknande sammanhang. Pålitligheten har stärkts genom att forskningsprocessen dokumenterats löpande. Urval, datainsamling, analys och metodologiska ställningstaganden har beskrivits för att skapa transparens kring hur studien genomförts. Bekräftelsebarheten har eftersträvat genom att analysen kontinuerligt förankrats i det empiriska materialet. Citat och exempel från intervjuerna har använts för att synliggöra kopplingen mellan empiri och analys samt minska risken för att resultaten i alltför hög grad påverkas av forskarnas egna uppfattningar.

3.5.2 Äkthet

Äkthet handlar om i vilken utsträckning studien ger en rättvis bild av de perspektiv som ingår i undersökningen (Bryman & Bell 2017). För att uppnå detta har studien inkluderat aktörer från flera delar av livsmedelssystemet, däribland producenter, centrala funktioner inom dagligvaruhandeln och en lokal butiksaktör. Genom att inkludera olika organisatoriska nivåer har studien kunnat belysa hur hållbarhets- och hälsoarbete förstås och upplevs utifrån skilda roller och ansvarsområden.

3.5.3 Reflexivitet

I kvalitativ forskning påverkas kunskapsproduktionen av forskarnas tolkningar och förståelse. Reflexivitet handlar därför om att vara medveten om hur egna erfarenheter, värderingar och antaganden kan påverka forskningsprocessen (Bryman & Bell 2017). Eftersom studien behandlar frågor som hållbarhet och hälsa, vilka ofta förknippas med starka värderingar, har forskarna kontinuerligt

reflekterat över sin egen roll i datainsamling och analys. Genom att vara två forskare har tolkningar, kodning och analysdiskussioner kunnat jämföras och problematiseras löpande. Detta har bidragit till att synliggöra alternativa tolkningar och stärka studiens analytiska kvalitet.

3.6 Etik

Studien har genomförts i enlighet med de forskningsetiska principer som presenteras av Bryman och Bell (2017). Samtliga deltagare informerades om studiens syfte, hur materialet skulle användas samt att deltagandet var frivilligt. Deltagarna gav sitt informerade samtycke innan intervjuerna genomfördes och informerades om att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande utan förklaring. För att skydda deltagarnas integritet har samtliga respondenter anonymiserats genom användning av fiktiva namn. Organisationsnamn och andra identifierande uppgifter har anonymiserats när detta bedömts nödvändigt. Intervjumaterialet har endast använts för forskningsändamål och hanterats på ett sätt som begränsat åtkomsten till forskarna.

4. Empiriskt material

I detta kapitel presenteras studiens empiriska material. Kapitlet bygger på intervjuer med aktörer inom producent- och handelsledet samt observationer i butik, och syftar till att ge en bild av hur hållbarhets- och hälsoarbete förstås och omsätts i praktiken. Empirin presenteras tematiskt utifrån de återkommande områden som framträdde i materialet: hållbarhet och hälsa i dagligvaruhandeln, ekonomiska och organisatoriska förutsättningar i dagligvaruhandeln, samverkansarbete i dagligvaruhandeln samt påverkansarbete i dagligvaruhandeln.

4.1 Hållbarhet och hälsa i dagligvaruhandeln

Insamlad empiri visar att hållbarhets- och hälsofrågor har fått en alltmer central roll inom dagligvaruhandeln. Både representanterna från livsmedelsproducenterna och butikskedjorna framhåller att hållbarhet idag är en integrerad del av verksamheten snarare än ett separat initiativ. Detta tydliggörs i intervjun med Marknadschefen Kim, som beskriver hållbarhetsarbetet som självklart, nära sammankopplat till organisationens övergripande vision och som ett ansvar som delas av flera aktörer i livsmedelskedjan:

”ansvaret för hållbarhetsfrågan ligger ju hos oss alla. Det är ju som en del i vår övergripande vision och syfte egentligen” (Kim, Producent Bröd).

På liknande sätt beskriver varumärkeschefen Emma att hållbarhet är en del av företagets ”DNA” och något som alltid finns med i alla typer av beslutsfattande. Butiksägaren Sam menar även på att hållbarhetsarbetet fungerar som en röd tråd som genomsyrar verksamheten och påverkar allt från energianvändning till sortimentsarbete i butik.

Flera av deltagarna lyfter konkreta exempel på hur hållbarhetsarbetet omsätts i praktiken. Butiksägaren Sam beskriver hur överskottsvärme från butikens kyl- och frysdiskar används för att värma upp både den egna lokalen och intilliggande verksamheters lokaler. Varumärkeschefen Emma berättar om investeringar som riktas mot lantbrukare för att stärka hållbarheten i råvaruproduktionen, medan marknadschefen Kim beskriver satsningar på vindkraft som ett sätt att säkra energiförsörjningen för deras produktion. Det empiriska materialet visar att hållbarhetsarbetet tar sig olika uttryck beroende på aktörernas verksamhet och position i livsmedelskedjan.

Hälsa beskrivs också som en viktig fråga, men framstår i intervjuerna som något mindre framträdande än hållbarhet. Sam, butiksägaren, menar exempelvis att butiker behöver fortsätta erbjuda ett brett utbud av hälsosamma produkter, även när efterfrågan på exempelvis snacks och energidryck är fortsatt stark. Flera deltagare beskriver samtidigt att hälsa och hållbarhet ofta behandlas tillsammans, eftersom konsumenten i allt högre grad efterfrågar produkter som uppfattas som både bra för individen och för miljön.

Det framkommer även att hållbarhetsarbete inte enbart drivs av interna ambitioner utan också av förväntningar från handeln. De medverkande menar att hållbarhetscertifieringar, dokumenterat hållbarhetsarbete och tydliga mervärden ofta är nödvändiga för att få tillträde till butikernas sortiment. I empirin beskrivs hållbarhet därmed inte bara som ett internt mål utan också som något som förväntas av andra aktörer i livsmedelskedjan.

Sammantaget beskriver de medverkande hållbarhets- och hälsoarbete som en självklar del av dagens dagligvaruhandel. Samtidigt framkommer det att frågorna får olika tyngd och uttryck beroende på aktörernas roll, ansvar och organisatoriska förutsättningar.

4.2 Ekonomiska och organisatoriska förutsättningar i dagligvaruhandeln

Trots att samtliga medverkande beskriver hållbarhet och hälsa som viktiga frågor framkommer att arbetet med dessa frågor påverkas av ett flertal ekonomiska och organisatoriska förutsättningar. De medverkande återkommer till att ambitioner kring hållbarhet och hälsa behöver balanseras mot krav på lönsamhet, efterfrågan, tillgång till resurser och praktisk genomförbarhet. Flera beskriver att dessa faktorer påverkar både vilka initiativ som prioriteras och vilka möjligheter organisationerna har att genomföra förändringar. Detta kan skapa utmaningar när nya produkter eller mer hållbara alternativ ska introduceras på marknaden.

En återkommande aspekt i intervjuerna är betydelsen av pris och ekonomiska villkor. Marknadschefen Kim beskriver att hållbarhetsfrågor under vissa perioder har haft en stark position i samhällsdebatten, men att fokus under senare år i större utsträckning riktats mot ekonomiska frågor. Enligt Kim påverkar detta både konsumenters prioriteringar och de förutsättningar som producenter och handel behöver förhålla sig till.

”Det är ju pris hela tiden, prispokus till extrem, (...) media har också en jättestor möjlighet att bidra till ett förändrat konsumtionsbeteende om de skulle sätta fokus på de frågorna” (Kim, Producent Bröd)

Citatet illustrerar hur marknadschefen Kim kopplar hållbarhetsarbetets förutsättningar till ett ökat fokus på pris, ekonomi och konsumentens vardagliga prioriteringar. Flera av de intervjuade beskriver på liknande sätt att hållbarhetsarbete behöver kunna motiveras utifrån både hållbarhetsmässiga och affärsmässiga argument för att få genomslag. Samtidigt beskriver flera producenter att hållbarhetsarbete ofta begränsas av kravet på lönsamhet i samtliga led av värdekedjan. Varumärkeschefen Emma menar att även produkter med tydliga hållbarhets- och hälsofördelar har svårt att få genomslag om de inte genererar försäljning och lönsamhet för både producent och butik. På liknande sätt uttrycker Kim att producenter ibland förväntas bära kostnaderna för hållbarhetsomställningen själva, då handeln inte alltid är villig att acceptera högre priser. Hållbarhetsarbete framstår därmed som något som värderas högt av aktörerna, men som samtidigt behöver anpassas till ekonomiska villkor för att kunna omsättas i praktiken.

Konsumenternas efterfrågan beskrivs som en central förutsättning för vilka produkter som utvecklas, marknadsförs och erbjuds i butik. Flera medverkande menar att även om intresset för hållbara och hälsosamma produkter finns, behöver produkterna samtidigt möta konsumenternas förväntningar på pris, smak och kvalitet. VD:n Alex beskriver att producenter ofta behöver visa att det finns en efterfrågan innan en produkt accepteras av handeln:

“För det som kedjorna brukar kräva för att få centralisering på en produkt, det är egentligen två saker. Dels att man har bevisat att det finns någon form av efterfrågan [...]” (Alex, Producent Vego)

Detta visar att producenter inte enbart arbetar med att utveckla hållbara och hälsosamma produkter, utan även behöver övertyga handeln om att produkterna har kommersiell potential. Butiksägaren Sam beskriver även hur efterfrågan påverkar butikens arbete. Sam menar att många kunder uttrycker en vilja att göra mer hälsosamma val, samtidigt som försäljningen av exempelvis snacks, godis och läsk fortsatt är hög. Detta innebär att olika produktgrupper konkurrerar om samma utrymme i butiken, vilket påverkar hur sortimentet utformas och vilka produkter som exponeras. Butiken behöver därför i hög grad förhålla sig till vad kunder faktiskt köper, inte enbart vad de säger att de vill köpa. Flera medverkande beskriver även att ekonomiska resurser påverkar organisationernas möjligheter att synliggöra hållbara och hälsosamma produkter. Producenterna menar att exponering i butik, kampanjer och marknadsföring är viktiga förutsättningar för försäljning, men att sådana möjligheter ofta är beroende av ekonomiska resurser.

Mindre producenter beskriver att de har begränsade möjligheter att konkurrera om exponering och attraktiva placeringar i butik jämfört med större aktörer med större marknadsföringsbudgetar. Ekonomiska resurser påverkar därmed inte bara vilka produkter som utvecklas utan även vilka produkter som blir synliga för konsumenten.

Utöver efterfrågan beskriver flera medverkande att tillgången till råvaror och produktionsförutsättningar påverkar möjligheterna att utveckla hållbara och hälsosamma produkter. Emma, som är varumärkeschef, beskriver hur arbetet med hållbarhet sträcker sig längre än den färdiga produkten och även omfattar exempelvis samarbeten med lantbrukare och investeringar i råvaruproduktionen. För att produkter ska kunna distribueras brett inom dagligvaruhandeln, berättar marknadschefen Kim att de som producenter samtidigt behöver säkerställa stabil tillgång, kvalitet och leveranssäkerhet över tid. Flera medverkande beskriver att tillgången till hållbara råvaror inte enbart handlar om kvalitet utan även om volym. Kim menar att mindre och mer hållbara produktionsformer ibland har svårt att möta de volymkrav som större producenter och butikskedjor ställer. För att produkter ska kunna distribueras brett krävs en stabil och långsiktig tillgång på råvaror, vilket innebär att vissa hållbara alternativ kan vara svåra att integrera i befintliga produktions- och distributionssystem.

Ytterligare en aspekt som lyfts av flera medverkande är betydelsen av resurser och prioriteringar. När det finns en vilja att arbeta med hållbarhet och hälsa behöver organisationer fördela resurser mellan olika verksamhetsområden. Flera medverkande beskriver att hållbarhetsinitiativ ofta konkurrerar med andra mål, såsom försäljning, effektivisering eller kostnadsbesparingar. Detta innebär att vissa satsningar behöver prioriteras medan andra skjuts upp eller genomförs i mindre omfattning än planerat.

Samtidigt beskriver de att ekonomiska och organisatoriska förutsättningar inte enbart fungerar som begränsningar. De medverkande lyfter fram att tydliga strukturer, långsiktiga investeringar, tillgång till resurser och samordning mellan olika funktioner kan skapa möjligheter att genomföra förändringar. Exempel som investeringar i energilösningar, hållbar produktion och utveckling av nya produkter beskrivs som resultat av långsiktiga prioriteringar där hållbarhet integrerats i verksamhetens övergripande arbete.

Sammantaget beskriver deltagarna att arbetet med hållbara och hälsosamma matval formas av ett komplext samspel mellan ekonomiska och organisatoriska faktorer. Konsumenters efterfrågan, lönsamhetskrav, tillgång till råvaror,

organisatoriska strukturer och tillgängliga resurser påverkar vilka initiativ som prioriteras och vilka möjligheter aktörerna upplever att de har att driva förändring.

4.3 Samverkansarbete i dagligvaruhandeln

Ett återkommande tema i intervjuerna är att arbetet med hållbara och hälsosamma matval bygger på samverkan mellan flera aktörer i livsmedelskedjan. De medverkande beskriver att utveckling, lansering och genomförande av initiativ sällan sker inom en enskild organisation utan kräver samarbete mellan producenter, handel och andra aktörer. Arbetet är beroende av att olika aktörer bidrar med sina respektive resurser, kompetenser och kontaktytor för att initiativ ska kunna nå konsumenten.

Alex, VD för ett företag som arbetar mellan produktion och handel, beskriver hur samarbetet mellan producenter och handel är avgörande för att nya produkter ska kunna etableras på marknaden. Enligt honom handlar arbetet inte enbart om att utveckla produkter utan även om att anpassa dem till handelns krav och förutsättningar. Flera medverkande beskriver på liknande sätt att hållbarhets- och hälsoinitiativ ofta förändras när de rör sig mellan olika organisationer och nivåer inom livsmedelskedjan. Flertalet producenter beskriver att det ibland uppstår ett glapp mellan de hållbarhetsambitioner som uttrycks på strategisk nivå och de beslut som senare fattas i praktiken. Betydelsen av hållbarhetsfrågor minskar när inköp, sortimentsval och försäljningsmål ska omsättas i praktiken. Marknadschef Kim uttrycker att:

”det finns någon sorts kommunikationsglapp däremellan så att när det kommer till själva affären så spelar kanske hållbarhetsfrågorna mindre roll helt plötsligt, även om kedjan i sig tycker att det är viktigt” (Kim, Producent Bröd).

Hållbarhetsledaren Paula beskriver att många initiativ tar sin utgångspunkt i övergripande strategier och mål, men att genomförandet behöver anpassas efter lokala förutsättningar. Hon menar att samma initiativ kan ta sig olika uttryck beroende på butik, målgrupp eller organisatoriskt sammanhang. Butiksägare Sam beskriver på liknande sätt att butikens förutsättningar påverkar hur olika satsningar genomförs i praktiken. Det handlar exempelvis om kundgrupp, butiksläge, butikslayout och lokala behov, vilket påverkar hur produkter exponeras, kommuniceras och integreras i det dagliga arbetet. Detta blir tydligt när Sam beskriver varför samma initiativ inte nödvändigtvis fungerar i alla butiksmiljöer:

“Ute på, säg ett brukssamhälle i Norduppland så skulle ju inte det här fungera. Då hjälper det inte. För då kommer inte grejerna att sälja och då blir det bara svinn” (Sam, Butikskedja B)

Citatet illustrerar hur Sam beskriver betydelsen av lokala kundgrupper, försäljning och risk för svinn. Flera medverkande beskriver att butiksnivån utgör en viktig mötespunkt mellan strategiska ambitioner och konsumenternas vardagliga val. Det är i butiken som produkter blir synliga, tillgängliga och möjliga att välja för konsumenten. Sam berättar att beslut kring exponering, placering och kommunikation kan påverka hur olika produkter uppfattas och vilka alternativ som uppmärksammas av kunderna. Observationerna visar också att hållbarhets- och hälsoinitiativ tar sig konkreta uttryck i butiksmiljön, exempelvis genom skyltning, kampanjer, produktplacering och informationsmaterial.

De medverkande beskriver samtidigt att samverkan inte alltid är en enkel process. Flera lyfter att olika aktörer kan ha skilda prioriteringar och utgångspunkter. Producenter fokuserar ofta på produktutveckling och att hålla produkter relevanta, medan handeln behöver balansera hållbarhetsambitioner mot försäljning, sortimentsstyrning och kundernas efterfrågan. Detta innebär att initiativ ofta behöver förhandlas, justeras och anpassas för att fungera i olika delar av livsmedelskedjan. VD:n Alex uttrycker likt flertalet andra producenter att relationerna mellan producentens säljare och butikens inköpare därför spelar en allt större roll vid införsäljning av hållbara och hälsosamma produkter. Alex uttrycker att:

” (...) det beror ju mer på att man får tag på en engagerad person på plats för det bygger på relation och inte på system” (Alex, Producent Vego).

Trots dessa utmaningar beskriver de medverkande samverkan som en grundläggande förutsättning för att hållbarhets- och hälsoarbete ska få genomslag. De menar att ingen aktör ensam har möjlighet att påverka utvecklingen i önskad riktning. Istället framställs arbetet som en process där idéer, produkter och initiativ kontinuerligt utvecklas och anpassas genom samspel mellan producenter, handel och andra aktörer i livsmedelssystemet.

4.4 Påverkansarbete i dagligvaruhandeln

Frågan om vem som har möjlighet att påverka utvecklingen mot mer hållbara och hälsosamma matval återkommer i samtliga intervjuer. De medverkande beskriver att flera aktörer, däribland producenter, handel, konsumenter, myndigheter och media, har inflytande över utvecklingen, men att ansvaret för förändring därför inte alltid uppfattas som tydligt.

Hållbarhetsledaren Paula beskriver konsumenterna som en central drivkraft bakom marknadens utveckling och menar att efterfrågan påverkar vilka produkter som utvecklas och erbjuds:

”det är mycket konsumenterna som styr vad som är på marknaden, vad dem köper och efterfrågar, som gör att man tar fram en viss typ av produkt” (Paula, Butikskedja B).

Detta förstärks när VD:n Alex beskriver att producenter ofta behöver skapa efterfrågan innan handeln är villig att satsa på nya produkter. De vi har intervjuat från producentföretagen menar också att deras möjligheter att påverka konsumentens faktiska val i butik är begränsade när produkter väl nått butikshyllan. Flera medverkande beskriver samtidigt en skillnad mellan vad konsumenter säger att de efterfrågar och hur de faktiskt agerar i butiksmiljön. Producenter och butiker menar att konsumenter ofta uttrycker stöd för hållbara och hälsosamma alternativ, men att pris, vana och tillgänglighet många gånger får större betydelse vid själva köptillfället.

Handeln beskrivs som en särskilt inflytelserik aktör genom dess möjlighet att påverka sortiment, exponering och tillgänglighet. Marknadschefen Kim menar att butikskedjorna har betydande möjlighet att påverka vilka produkter som säljer eftersom de kontrollerar hur produkter exponeras och görs tillgängliga för konsumenten. Samtidigt betonar hållbarhetsstrategen Molly att handeln inte kan förlita sig på att konsumenterna ensamma ska driva förändringen:

”Jag tror också att vi som matvaruhandeln behöver flytta. Vi kan inte förlita oss på att folk gör enskilt goda val för planetens eller sin egen skull. Vi behöver hjälpa dem att göra de här valen och då behöver vi ta ett större affärsmässigt grepp på hur vi gör det här (...). Vi behöver verkligen jobba med det, för att folk tar för givet att vi gör det” (Molly, Butikskedja A).

Utöver producenter, handel och konsumenter lyfter flera respondenter även fram betydelsen av myndigheter, politiska styrmedel och media. Dessa aktörer beskrivs som viktiga för att skapa förutsättningar för förändrade konsumtionsmönster och för att sätta frågor om hållbarhet och hälsa på agendan.

5. Analys och diskussion

I detta kapitel analyseras och diskuteras identifierade teman med hjälp av institutionell teori och perspektiv på översättning samt agens och ansvar. Analysen identifierar tre centrala spänningar i materialet: hållbarhetsideal och marknadslogik, centrala initiativ och lokal praktik samt individuellt och kollektivt ansvar. Därefter lyfts blicken från de tre enskilda spänningarna och vi diskuterar hur dessa integrerar med varandra.

5.1 Spänning mellan hållbarhetsideal och marknadslogik

Analysen identifierar en spänning mellan hållbarhetsideal och marknadslogik i arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval. Utifrån institutionell teori kan hållbarhet och hälsa förstås som institutionella ideal som ger legitimitet åt organisationer och formar förväntningar på hur de bör agera (Scott, 2014; Suchman, 1995).

I empirin beskriver samtliga aktörer hållbarhet som en självklar och integrerad del av verksamheten. Hållbarhetsarbete uttrycks som en viktig källa till legitimitet, vilket ligger i linje med institutionell teori som betonar att organisationer anpassar sig till rådande normer och samhälleliga förväntningar för att uppfattas som legitima (Meyer & Rowan, 1977; Scott, 2014; Suchman, 1995). Att hållbarhet beskrivs som en del av organisationernas ”DNA” och som en självklar del av verksamheten kan därför förstås som ett uttryck för att hållbarhet har blivit en institutionaliserad norm inom dagligvaruhandeln. Institutionell teori hjälper här till att förstå att organisationer inte enbart påverkas av interna mål och strategier, utan även av förväntningar från sin omgivning (Scott, 2014). I empirin framkommer exempelvis att både konsumenter, producenter, butiker och samhället i stort förväntar sig att organisationer tar ansvar för frågor kopplade till hållbarhet och hälsa. Hållbarhetsarbete framstår inte enbart som ett strategiskt val utan som något organisationerna behöver förhålla sig till för att uppfattas som trovärdiga, ansvarsfulla och legitima aktörer på marknaden.

Utifrån ett institutionellt perspektiv kan detta även förstås genom isomorfism, där organisationer successivt börjar likna varandra genom att anpassa sig till gemensamma normer och förväntningar (DiMaggio & Powell, 1983). Att aktörer på olika positioner i livsmedelskedjan beskriver hållbarhet på liknande sätt, exempelvis som en integrerad del av verksamheten eller som ett självklart ansvar, kan därför ses som ett uttryck för den normativa isomorfismen. Hållbarhet har

utvecklats till en etablerad föreställning om hur en modern och ansvarsfull organisation bör agera. Organisationerna arbetar därmed inte enbart med hållbarhet för att uppnå specifika hållbarhetsmål, utan också för att uppnå legitimitet genom att anpassa sig till branschens och samhällets förväntningar. Analysen visar således att hållbarhet har institutionaliserats inom dagligvaruhandeln och blivit en självklar del av hur organisationer förväntas agera. Legitimitet framstår därför som en viktig drivkraft till varför hållbarhetsfrågor ges en framträdande plats i organisationernas arbete.

Empirin visar även att ekonomiska och strukturella förutsättningar påverkar vilka initiativ som faktiskt genomförs i praktiken. Aktörerna beskriver hur pris, råvarutillgång, försäljning, efterfrågan och krav på storskalig produktion utgör centrala villkor för beslut kring sortiment och produktutveckling. Detta illustrerar hur organisationerna verkar inom flera institutionella logiker samtidigt (Thornton et al., 2012). Hållbarhetslogiken betonar vikten av miljömässiga och hälsomässiga värden, medan marknadslogiken framhäver lönsamhet, effektivitet, försäljningsvolym och stabil tillgång på produkter som centrala för verksamhetens långsiktiga överlevnad. Institutionella logiker hjälper oss att förstå varför aktörerna uttrycker starka hållbarhetsambitioner samtidigt som de beskriver ekonomiska och organisatoriska begränsningar i detta arbete. Organisationerna förväntas både bidra till hållbar utveckling och säkerställa ekonomisk lönsamhet, vilket innebär att de kontinuerligt behöver navigera mellan olika och ibland motstridiga krav.

Spänningen blir särskilt tydlig när aktörerna beskriver hur hållbarhets- och hälsoinitiativ måste anpassas för att möta konsumenters efterfrågan samtidigt som det måste generera försäljning. Flera medverkande betonar att hållbara alternativ inte bara behöver vara lönsamma utan även kunna produceras och distribueras i tillräcklig skala för att passa dagligvaruhandelns befintliga strukturer. Detta innebär att producenter behöver prioritera lösningar som kan integreras i befintliga produktions- och distributionssystem, medan mer småskaliga eller nischade hållbarhetsinitiativ riskerar att väljas bort trots att de ligger i linje med organisationernas hållbarhetsambitioner. Detta kan förstås som att marknadslogiken i praktiken fungerar som ett filter genom vilket hållbarhetsinitiativ måste passera för att kunna realiseras. Analysen visar därmed att hållbarhetsarbete inte enbart formas av organisationernas värderingar eller ambitioner, utan också av de strukturella och ekonomiska villkor som präglar dagligvaruhandeln.

Analysen visar att ekonomiska och organisatoriska villkor inte enbart påverkar vilka hållbarhetsinitiativ som genomförs, utan även hur aktörerna arbetar med

hållbarhetsfrågor i praktiken. Producenter behöver utveckla produkter som både uppfyller hållbarhetsmål och kan produceras i tillräcklig skala, medan handeln behöver balansera hållbarhetsambitioner mot försäljning, sortimentsstyrning och konsumenters efterfrågan. Arbetet med hållbara och hälsosamma matval formas därmed av en kontinuerlig anpassning till de ekonomiska och organisatoriska villkor som råder inom dagligvaruhandeln.

5.2 Spänning mellan centrala initiativ och lokal praktik

Analysen identifierar en spänning mellan centrala initiativ och lokal praktik i arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval. Samtidigt som aktörerna beskriver en gemensam ambition att arbeta för ökad hållbarhet och hälsa visar empirin att dessa initiativ förändras när de rör sig mellan olika aktörer och organisatoriska nivåer till de praktiska sammanhangen.

Denna spänning kan förstås genom översättningsperspektivet, som betonar att organisatoriska idéer inte sprids oförändrade mellan aktörer och organisationer (Czarniawska & Joerges, 1996; Wæraas & Nielsen, 2016). Perspektivet hjälper därmed till att förstå att hållbarhets- och hälsoinitiativ inte bör betraktas som färdiga lösningar som implementeras på samma sätt överallt. I stället formas deras innebörd kontinuerligt genom tolkningar, anpassningar och prioriteringar i de sammanhang där de omsätts i praktiken. Hållbarhet och hälsa framstår därmed inte som fasta och entydiga begrepp utan som idéer vars innehåll förändras när de möter olika organisatoriska förutsättningar.

Detta blir tydligt när flera producenter beskriver att hållbarhetsfrågor ibland tappar betydelse när initiativ förflyttas från strategisk nivå till inköp och sortimentsbeslut. Kims beskrivning av ett "kommunikationsglapp" mellan hållbarhetsambitioner och praktiska affärsbeslut illustrerar hur idéer förändras när de möter andra prioriteringar och logiker inom organisationen. Ur ett översättningsperspektiv behöver detta dock inte förstås som ett misslyckande. Snarare synliggör det att initiativ möter nya aktörer med andra arbetsuppgifter, mål och bedömningsgrunder, vilket leder till att idéerna omformas för att bli relevanta i den nya kontexten (Wæraas & Nielsen, 2016).

Empirin visar samtidigt att lokala aktörer inte enbart fungerar som mottagare av centralt formulerade strategier. Paula och Sam beskriver hur samma initiativ kan få olika uttryck beroende på kundgrupp, butiksläge, lokala behov och försäljningsförutsättningar. Sams exempel om att vissa satsningar inte skulle fungera i alla butiksmiljöer illustrerar hur lokala aktörer aktivt bedömer vilka initiativ som är genomförbara i deras specifika sammanhang. Detta ligger nära

Lehners (2015) resonemang om att hållbarhetsidéer får olika uttryck beroende på lokala förutsättningar. Butikschefer, inköpare och andra lokala aktörer framstår därmed inte som passiva mottagare av hållbarhetsinitiativ utan som aktiva översättare som anpassar och omformar idéerna utifrån lokala behov.

Översättningsperspektivet hjälper också till att förstå varför samverkan framstår som så central i empirin. Callon (1984) beskriver översättning som en process där aktörer etablerar relationer och bygger nätverk kring gemensamma mål. Detta syns tydligt i respondenternas beskrivningar av hur hållbarhets- och hälsoinitiativ utvecklas genom samspel mellan producenter, handel och andra aktörer i livsmedelskedjan. Alex beskrivning av att framgångsrika samarbeten ofta bygger på relationer snarare än formella system illustrerar att översättningsprocesser inte enbart handlar om strukturer och strategier, utan även om människors förmåga att skapa engagemang och samarbete kring gemensamma initiativ.

Perspektivet bidrar även till att förstå den betydelse som materiella objekt har i arbetet med hållbara och hälsosamma matval. Observationerna visar exempelvis hur skyltning, produktplacering, kampanjer och informationsmaterial används för att kommunicera hållbarhets- och hälsoinitiativ i butiksmiljön. Utifrån Latour (2005) kan dessa objekt förstås som bärare av idéer som bidrar till att översätta övergripande strategier till konkreta valmöjligheter för konsumenten. Hållbarhetsarbetet omsätts därmed inte enbart genom människor och beslut, utan även genom de materiella uttryck som möter konsumenten i vardagen.

Analysen visar därmed att spänningen mellan centrala initiativ och lokal praktik inte främst handlar om motstånd mot hållbarhetsarbete. Snarare illustrerar den hur hållbarhets- och hälsoinitiativ kontinuerligt översätts, anpassas och omformas när de rör sig genom livsmedelssystemet. För att initiativen ska få genomslag behöver de inte bara vara förenliga med övergripande strategier, utan också uppfattas som relevanta, genomförbara och meningsfulla av de aktörer som förväntas omsätta dem i praktiken. Arbetet med hållbara och hälsosamma matval formas därmed i mötet mellan centrala ambitioner och lokala förutsättningar.

5.3 Spänning mellan individuellt och kollektivt ansvar

Analysen visar en spänning mellan individuellt och kollektivt ansvar i arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval. Samtidigt som konsumenten ofta framställs som en central aktör för omställningen visar empirin att möjligheterna att påverka utvecklingen är fördelade mellan flera aktörer inom livsmedelssystemet. Ansvar framstår därmed inte som något som kan placeras hos

en enskild aktör, utan som något som kontinuerligt förhandlas mellan producenter, handel, konsumenter och andra samhällsaktörer.

Ur ett agensperspektiv kan denna spänning förstås genom relationen mellan individers handlingsutrymme och de strukturer som omger dem. Giddens (1984) menar att människors handlingar alltid sker inom strukturer som både möjliggör och begränsar handlande. Empirin visar exempelvis att konsumenternas efterfrågan beskrivs som en viktig drivkraft bakom vilka produkter som utvecklas och erbjuds på marknaden. Samtidigt framkommer att konsumenters val påverkas av faktorer såsom sortiment, exponering, tillgänglighet och prissättning. Detta innebär att konsumenterna visserligen har möjlighet att påverka marknaden genom sina val, men att dessa val sker inom ramar som i stor utsträckning formas av producenter och handel. Analysen problematiserar därmed föreställningen om konsumenten som ensam ansvarig för hållbara och hälsosamma matval.

Spänningen blir särskilt tydlig i deltagarnas beskrivningar av handelns roll. Flera aktörer framhåller att butikskedjor och enskilda butiker har betydande möjligheter att påverka vilka produkter som blir synliga och tillgängliga för konsumenterna. När Molly beskriver att handeln inte kan förlita sig på att konsumenterna själva ska göra hållbara val utan aktivt behöver hjälpa dem att göra dessa val, synliggörs att ansvaret inte enbart ligger hos individen. Utifrån Banduras (2001) resonemang om kollektiv agens kan detta förstås som att hållbarhetsomställningen inte drivs av enskilda aktörers handlingar, utan genom samordnade insatser mellan flera aktörer. Handeln får därmed en central position eftersom den har möjlighet att påverka de strukturer inom vilka konsumenternas val sker.

Empirin visar att ansvar inte alltid tillskrivs de aktörer som har störst möjlighet att påverka utvecklingen. Flera deltagare beskriver konsumenternas efterfrågan som avgörande för vilka produkter som utvecklas och prioriteras, samtidigt som handeln har ett betydande inflytande över sortiment, exponering och tillgänglighet. Detta ligger nära Eckersley et al. (2024), som argumenterar för att ansvar bör förstås i relation till makt och möjlighet att påverka andra aktörers handlande. Analysen visar därmed att ansvar och handlingsutrymme inte alltid sammanfaller. De aktörer som förväntas ta ansvar för hållbara val är inte nödvändigtvis de aktörer som har störst möjlighet att påverka förutsättningarna för dessa val.

Samtidigt framkommer att ansvaret för omställningen delas mellan flera aktörer. Producenter förväntas utveckla hållbara och hälsosamma produkter, handeln förväntas skapa synlighet och tillgänglighet, medan konsumenterna genom sina köpbeslut påverkar efterfrågan. Myndigheter, politiska styrmedel och media

beskrivs även som betydelsefulla för att skapa incitament, sätta frågor på agendan och påverka normer kring konsumtion. Detta ligger nära Bovens (2007) och van den Akker et al. (2024), som beskriver ansvar som relationellt och distribuerat inom komplexa system där flera aktörer är involverade.

Analysen visar således att spänningen mellan individuellt och kollektivt ansvar inte handlar om att någon aktör saknar ansvar, utan om att ansvar och handlingsutrymme är ojämnt fördelade inom livsmedelssystemet. Medan konsumenten ofta framställs som ansvarig för hållbara och hälsosamma val visar empirin att producenter, handel och andra aktörer har betydande möjligheter att påverka vilka alternativ som faktiskt finns tillgängliga. Arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval kan därför inte förstås som resultatet av enskilda individers beslut, utan som en kollektiv process där ansvar kontinuerligt förhandlas mellan aktörer med olika grader av inflytande och handlingsutrymme.

5.4 Spänningarnas integrering

Analysen visar att de tre identifierade spänningarna inte bör förstås som separata fenomen, utan som nära sammanlänkade delar av arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval inom dagligvaruhandeln. Hållbarhet och hälsa framstår som institutionella ideal som ger legitimitet åt organisationer och skapar förväntningar på hur de bör agera. Samtidigt visar resultaten att dessa ideal ständigt behöver förhålla sig till ekonomiska och organisatoriska villkor såsom lönsamhetskrav, efterfrågan och stordrift. Arbetet med hållbarhet och hälsa formas därmed i spänningen mellan hållbarhetsambitioner och marknadens villkor.

För att hållbarhets- och hälsoideal ska få genomslag behöver de dessutom omsättas till konkreta initiativ i praktiken. Resultaten visar att denna översättningsprocess innebär att initiativ kontinuerligt tolkas, anpassas och omformas när de rör sig mellan olika organisatoriska nivåer och aktörer. Lokala förutsättningar, kundgrupper och organisatoriska prioriteringar påverkar hur hållbarhetsarbetet faktiskt kommer till uttryck i butiksmiljön. Samtidigt påverkas dessa översättningar av de ekonomiska och organisatoriska villkor som identifierats i den första spänningen, vilket innebär att vissa initiativ först behöver vara förenliga med marknadslogiken för att kunna omsättas i praktiken.

Resultaten visar också att dessa processer påverkar hur ansvar förstås och fördelas inom livsmedelssystemet. När hållbarhets- och hälsoinitiativ formas genom samverkan mellan flera aktörer blir det svårt att placera ansvar hos en enskild aktör. Konsumenter, producenter, handel, myndigheter och andra samhällsaktörer

har olika möjligheter att påverka utvecklingen, samtidigt som deras handlingsutrymme påverkas av de institutionella, organisatoriska och ekonomiska villkor de verkar inom. Ansvar framstår därför som något relationellt och föränderligt snarare än som något som tydligt kan tillskrivas en specifik aktör.

Sammantaget visar studien att arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval inte kan förstås utifrån enskilda aktörers ambitioner eller handlingar. Arbetet med att främja hållbara och hälsosamma matval sker inom ramen för marknadslogik. Den formar i stor utsträckning villkoren för översättningsprocesser och de strukturer där agens och ansvar tas i uttryck. Analysen visar att utvecklingen delvis begränsas av otydliga ansvarsförhållanden. Vilket medför att den agens som aktörerna faktiskt besitter sällan omsätts i handling för att förändra de strukturer som reproducerar spänningen mellan logikerna. Alltså formas dagens arbete genom ett komplext samspel mellan institutionella förväntningar, ekonomiska villkor, översättningsprocesser och aktörers handlingsutrymme. Studien bidrar därmed till en ökad förståelse för att omställningen mot mer hållbara och hälsosamma matval är en kollektiv process där initiativ, ansvar och möjligheter till påverkan kontinuerligt förhandlas mellan olika aktörer inom livsmedelssystemet.

6. Slutsats

I följande kapitel presenteras studiens slutsatser, forskningsbidrag och förslag till vidare forskning.

6.1 Slutsats

Syftet med studien var att undersöka hur aktörer inom dagligvaruhandeln arbetar och samverkar för att främja hållbara och hälsosamma matval, med fokus på de spänningar som uppstår när hållbarhets- och hälsoambitioner omsätts i praktiken. Resultaten visar att arbetet med hållbara och hälsosamma matval präglas av tre centrala spänningar. Hållbarhetsambitioner måste kontinuerligt balanseras mot ekonomiska och organisatoriska villkor såsom lönsamhet, efterfrågan och krav på stordrift. För det andra förändras hållbarhets- och hälsoinitiativ när de omsätts mellan olika organisatoriska nivåer och aktörer, vilket innebär att centrala ambitioner inte alltid får samma uttryck i lokal praktik. För det tredje framstår ansvar för hållbara och hälsosamma matval som både individuellt och kollektivt, där flera aktörer delar på möjligheten att påverka utvecklingen. Studien visar därmed att främjandet av hållbara och hälsosamma matval inte kan förstås som en fråga om enskilda aktörers beslut, utan som en process som formas genom samspelet mellan institutionella förväntningar, organisatoriska villkor och aktörers handlingsutrymme.

6.2 Forskningsbidrag

Studien bidrar till forskningen om hållbar konsumtion och dagligvaruhandel genom att integrera institutionell teori, översättningsperspektivet samt perspektiv på agens och ansvar i analysen av hållbara och hälsosamma matval. Tidigare forskning har ofta studerat dessa områden var för sig, medan denna studie visar hur institutionella förväntningar, översättningsprocesser och ansvarsfördelning samverkar i praktiken. Studien bidrar även med empirisk kunskap om hur olika aktörer inom livsmedelssystemet uppfattar sitt ansvar och sina möjligheter att påverka utvecklingen mot mer hållbara och hälsosamma matval.

Resultaten visar att handeln har en central position genom sin möjlighet att påverka sortiment, exponering och tillgänglighet. För att främja hållbara och hälsosamma matval bör handeln därför inte enbart fokusera på att möta befintlig efterfrågan utan även aktivt skapa förutsättningar för sådana val genom exempelvis exponering, kommunikation och sortimentsutveckling. För producenter visar resultaten att framgångsrika hållbarhetsinitiativ behöver vara förenliga med både hållbarhetsmål och marknadens krav på lönsamhet,

leveranssäkerhet och storskalighet. Producenter kan därför gynnas av att utveckla hållbarhetsinitiativ i nära samverkan med handeln för att öka möjligheterna till implementering och långsiktig försäljning.

Resultaten indikerar att ansvaret för hållbara och hälsosamma matval inte kan läggas på konsumenterna ensamma. Policyer som enbart fokuserar på individers konsumtionsval riskerar därför att få begränsad effekt. Studien pekar i stället på betydelsen av styrmedel och initiativ som involverar flera aktörer inom livsmedelssystemet, exempelvis genom incitament för hållbar produktutveckling, informationsinsatser eller samverkansplattformar mellan producenter och handel.

Studien visar att institutionell teori, översättningsperspektivet samt perspektiv på agens och ansvar kompletterar varandra väl vid studier av hållbarhetsarbete inom dagligvaruhandeln. Institutionell teori bidrar till förståelsen av varför hållbarhet uppfattas som en självklar del av organisationers arbete, medan översättningsperspektivet synliggör hur hållbarhetsidéer förändras när de omsätts i praktiken. Perspektiven på agens och ansvar bidrar i sin tur till förståelsen av hur ansvar och handlingsutrymme fördelas mellan olika aktörer i livsmedelssystemet.

6.3 Förslag till framtida forskning

Studien bygger på ett begränsat antal intervjuer med aktörer inom dagligvaruhandeln och livsmedelsproduktionen. Framtida forskning skulle kunna inkludera fler aktörer, exempelvis konsumenter, myndigheter eller representanter från civilsamhället, för att skapa en bredare förståelse av ansvarsfördelning inom livsmedelssystemet. Framtida forskning skulle även kunna undersöka hur hållbarhets- och hälsoinitiativ omsätts i olika typer av butiksmiljöer eller jämföra hur dessa processer ser ut mellan olika länder och dagligvarukedjor. Vidare skulle kvantitativa studier kunna komplettera den kvalitativa förståelsen genom att undersöka hur konsumenter faktiskt påverkas av olika former av exponering, sortimentsstyrning och hållbarhetskommunikation i butik.

Referenser

- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1–26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Battilana, J. (2006). Agency and Institutions: The Enabling Role of Individuals' Social Position. *Organization* (London, England), 13 (5), 653–676. <https://doi.org/10.1177/1350508406067008>
- Bauer, J.M., Aarestrup, S.C., Hansen, P.G. & Reisch, L.A. (2022). Nudging more sustainable grocery purchases: Behavioural innovations in a supermarket setting. *Technological forecasting & social change*, 179. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.121605>
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford University Press.
- Bovens, M. (2007). Analysing and assessing accountability: A conceptual framework. *European Law Journal*, 13(4), 447–468. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2007.00378.x>
- Bryman, A., Bell, E. & Nilsson, B. (2017). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. Upplaga 3. Liber.
- Callon, 1984 Callon, M. (1984). Some elements of a sociology of translation: Domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay. *The Sociological Review Monograph*, 32(1), 196–233. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1984.tb00113.x>
- Chaudhary, A., Gustafson, D. & Mathys, A. (2018). Multi-indicator sustainability assessment of global food systems. *Nature communications*, 9 (1). <https://doi.org/10.1038/s41467-018-03308-7>
- Czarniawska, B. & Joerges, B. (1996). *Travels of ideas*. I Czarniawska, B. & Sevón, G. (red.) *Translating Organizational Change*. Berlin: Walter de Gruyter. *Travels-of-Ideas.pdf* DOI:10.1515/9783110879735.13
- DiMaggio, P.J. & Powell, W.W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American sociological review*, 48 (2), 147–160. <https://doi.org/10.2307/2095101>
- Donner, M., Mamès, M. & de Vries, H. (2024). Towards sustainable food systems: a review of governance models and an innovative conceptual framework. *Discover sustainability*, 5 (1). <https://doi.org/10.1007/s43621-024-00648-x>
- Eckersley et al. (2024) Eckersley, P., & Olazabal, M. (2024). Adapting to climate change: the ultimate challenge for the next half-century of local government? *Local Government Studies*, 50(6), 1041–1051. <https://doi.org/10.1080/03003930.2024.2407021>
- Emirbayer, M. & Mische, A. (1998). What is agency? *American Journal of Sociology*, 103(4), 962–1023. <https://doi.org/10.1086/231294>
- Friedland & Alford (1991). Bringing society back in: symbols, practices and institutional contradictions. In: Powell, Walter W & DiMaggio, Paul J. (eds) *The new*

- institutionalism in organizational analysis. Chicago: University of Chicago press: 232-263.
- Giddens, A. 1984 *The Constitution of society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley: University of California Press.
- Greenwood, R. & Hinings, C.R. (1996). Understanding Radical Organizational Change: Bringing together the Old and the New Institutionalism. *The Academy of Management review*, 21 (4), 1022–1054. <https://doi.org/10.2307/259163>
- Janin, P., Fofiri Nzossié, E.-J. & Racaud, S. (2023). Governance challenges for sustainable food systems: the return of politics and territories. *Current opinion in environmental sustainability*, 65. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2023.101382>
- Jian, G. (2007). Unpacking Unintended Consequences in Planned Organizational Change: A Process Model. *Management communication quarterly*, 21 (1), 5–28. <https://doi.org/10.1177/0893318907301986>
- Latour, 2005 Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press. https://pedropeixotoferreira.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/01/latour_2005_reassembling-the-social-an-introduction-to-actor-network-theory_book.pdf
- Leeuwis, C., Boogaard, B.K. & Atta-Krah, K. (2021). How food systems change (or not): governance implications for system transformation processes. *Food security*, 13 (4), 761–780. <https://doi.org/10.1007/s12571-021-01178-4>
- Lehner, M. (2015). Translating sustainability: the role of the retail store. *International journal of retail & distribution management*, 43 (4/5), 386–402. <https://doi.org/10.1108/IJRDM-02-2014-0013>
- Linneberg, M. S. & Korsgaard, S. (2019). Coding qualitative data: a synthesis guiding the novice. *Qualitative research journal*, 19 (3), 259–270. <https://doi.org/10.1108/QRJ-12-2018-0012>
- Livsmedelsverket (2026a). Näringsrekommendationer. Tillgänglig: <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/kostrad/naringsrekommendationer/> [2026-06-07].
- Livsmedelsverket. (2026b). Miljösmarta matval. Tillgänglig: <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/miljo/miljosmarta-matval2/> [2026-06-07].
- Lozano, R. & Garcia, I. (2020). Scrutinizing Sustainability Change and Its Institutionalization in Organizations. *Frontiers in sustainability (Lausanne)*, 1. <https://doi.org/10.3389/frsus.2020.00001>
- Meyer & Rowan, (1977). Institutionalized organization: formal structure as myth and ceremony. *American journal of sociology*, 83(2), 340-363.
- Mirvis, P., Googins, B. & Kinnicutt, S. (2010). Vision, mission, values. *Guideposts to sustainability. Organizational dynamics*, 39 (4), 316–324. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2010.07.006>

- Nordic Council of Ministers (2023). Nordic Nutrition Recommendations 2023: Integrating environmental aspects. (Nord 2023:003). Nordic Council of Ministers. <https://pub.norden.org/nord2023-003/nord2023-003.pdf>
- Oñederra-Aramendi, A., Begiristain-Zubillaga, M. & Cuellar-Padilla, M. (2023). Characterisation of food governance for alternative and sustainable food systems: a systematic review. *Agricultural and food economics*, 11 (1). <https://doi.org/10.1186/s40100-023-00258-7>
- Ozuem, W., Willis, M. & Howell, K. (2022). Thematic analysis without paradox: sensemaking and context. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 25(1), 143–157.
- Scott, W.R. (2014). *Institutions and organizations : ideas, interests and identities*. 4. ed. SAGE Publications, Inc.
- Stake, R. E. (2006). *Multiple Case Study Analysis*. New York: Guilford Press.
- Stigzelius, I. (2017). *Sustainability in Food Retailing: Institutional Pressures and Organizational Responses*. Stockholm University. (PDF)
- Suchman, M.C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *The Academy of Management review*, 20 (3), 571-. <https://doi.org/10.2307/258788>
- Thornton, P.H., Ocasio, W. and Lounsbury, M. (2015). The Institutional Logics Perspective. In *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences* (eds R.A. Scott and S.M. Kosslyn). <https://doi.org/10.1002/9781118900772.etrds0187>
- van den Akker, A., Fabbri, A., Slater, S., Gilmore, A.B., Knai, C. & Rutter, H. (2024). Mapping actor networks in global multi-stakeholder initiatives for food system transformation. *Food security*, 16 (5), 1223–1234. <https://doi.org/10.1007/s12571-024-01476-7>
- Vermeir, I., Weijters, B., De Houwer, J., Geuens, M., Slabbinck, H., Spruyt, A., Van Kerckhove, A., Van Lippevelde, W., De Steur, H. & Verbeke, W. (2020). Environmentally Sustainable Food Consumption: A Review and Research Agenda From a Goal-Directed Perspective. *Frontiers in psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01603>
- Wæraas, A. & Nielsen, J.A. (2016). Translation Theory “Translated”: Three Perspectives on Translation in Organizational Research. *International journal of management reviews : IJMR*, 18 (3), 236–270. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12092>
- White, K., Habib, R. & Hardisty, D.J. (2019). How to SHIFT Consumer Behaviors to be More Sustainable: A Literature Review and Guiding Framework. *Journal of marketing*, 83 (3), 22–49. <https://doi.org/10.1177/0022242919825649>
- Willett, W., Rockström, J., Loken, B., Springmann, M., Lang, T., Vermeulen, S., Garnett, T., Tilman, D., DeClerck, F., Wood, A., Jonell, M., Clark, M., Gordon, L.J., Fanzo, J., Hawkes, C., Zurayk, R., Rivera, J.A., De Vries, W., Majele Sibanda, L., Afshin, A., Chaudhary, A., Herrero, M., Agustina, R., Branca, F., Lartey, A., Fan, S., Crona, B., Fox, E., Bignet, V., Troell, M., Lindahl, T., Singh, S., Cornell, S.E., Srinath Reddy, K., Narain, S., Nishtar, S. & Murray, C.J.L. (2019). Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable

food systems. *The Lancet (British edition)*, 393 (10170), 447–492.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)31788-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31788-4)

Bilaga 1

Nedan presenteras det e-postmeddelande som skickades till potentiella deltagare inför studiens datainsamling.

Hej,

Vi är två studenter vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) som för närvarande skriver vårt kandidatarbete inom företagsekonomi med inriktning mot hållbarhet.

Syftet med vår studie är att undersöka hur aktörer i livsmedelskedjan arbetar för att uppmuntra konsumenter att göra mer hållbara och hälsosamma matval. Vi är särskilt intresserade av strategier, kommunikation och praktiska initiativ i butik och/eller produktion.

Som en del av studien skulle vi gärna vilja genomföra en intervju med er. Intervjun beräknas ta cirka 45–60 minuter och kan genomföras digitalt, på plats eller via telefon, beroende på vad som passar er bäst.

Vi anpassar oss självklart efter er tillgänglighet och kan även skicka intervjufrågor i förväg vid önskemål. All information behandlas konfidentiellt och används enbart för akademiska ändamål.

Vi vore mycket tacksamma om ni har möjlighet att delta, eller om ni kan hänvisa oss till rätt person inom er organisation.

Stort tack på förhand för er tid och ert engagemang!

Vänliga hälsningar,
Nathalie Petersson, Jennifer Nordin

Ekonomi - hållbar utveckling
Sveriges lantbruksuniversitet
*telefonnummer
*mailadresser

Bilaga 2

Nedan presenteras den intervjuguide som användes vid studiens semistrukturerade intervjuer. Guiden fungerade som stöd under intervjuerna, men frågornas ordningsföljd och eventuella följdfrågor anpassades utifrån deltagarnas erfarenheter, arbetsuppgifter och svar.

Teman för semistrukturerad intervju:

- Inledning och deltagarens roll
- Arbetet med hållbarhet och hälsa
- Samverkan mellan aktörer
- Konsumentpåverkan
- Utmaningar och möjligheter
- Framtid och utveckling

Exempel på frågor inom respektive tema:

Inledning och deltagarens roll

- Kan du kort beskriva din roll och dina huvudsakliga arbetsuppgifter?
- Hur länge har du arbetat inom organisationen?

Arbetet med hållbarhet och hälsa

- Hur arbetar ni för att främja hållbara och hälsosamma matval?
- Kan du ge exempel på initiativ eller aktiviteter?
- Hur balanseras hållbarhet, hälsa och lönsamhet i verksamheten?

Samverkan mellan aktörer

- Hur ser samarbetet ut mellan er och andra aktörer i livsmedelskedjan?
- Vilka aktörer upplever ni har störst påverkan på utvecklingen?
- Hur fungerar informationsutbytet mellan olika aktörer?

Konsumentpåverkan

- Hur arbetar ni för att påverka konsumenters val?
- Hur uppfattar ni konsumenternas efterfrågan på hållbara och hälsosamma produkter?
- Vilken betydelse har pris, exponering och kommunikation?

Utmaningar och möjligheter

- Vilka utmaningar möter ni i arbetet med hållbarhet och hälsa?
- Finns det konflikter mellan hållbarhet och lönsamhet?
- Vilka möjligheter ser ni för framtiden?

Framtid och utveckling

- Hur ser ni på utvecklingen framöver?
- Vilka förändringar skulle behövas för att främja mer hållbara och hälsosamma matval?
- Finns det några nya initiativ eller strategier på gång?

Avslutning

- Är det något vi inte har berört som du tycker är viktigt i sammanhanget som du vill tillägga?
- Får vi återkommer om vid behov av förtydliganden?

Bilaga 3

Nedan presenteras AI-deklarationen.

I arbetet med denna uppsats har generativ artificiell intelligens (AI) använts som ett stödverktyg i forsknings- och skrivprocessen. De AI-baserade verktyg som använts är ChatGPT (Open AI) och Asta (Allen AI).

ChatGPT har använts för:

- Språkliga förbättringsförslag och omformulering av egenproducerad text.
- Feedback på uppsatsens struktur, disposition och röda tråd.
- Identifiering av stavfel, grammatiska fel och otydliga formuleringar.

Asta har använts som stöd vid litteratursökning och identifiering av vetenskapliga artiklar relevanta för studiens forskningsområde.

AI-verktygen har inte använts för att generera uppsatsens empiriska material, genomföra analys av intervjudata eller formulera studiens resultat och slutsatser. Samtliga analyser, tolkningar, slutsatser och slutgiltiga formuleringar har genomförts av författarna.

Nedan presenteras exempel på prompt-historik.

- 2026-02-23: “Kan du läsa igenom denna text och ge förslag på hur jag kan stärka den röda tråden (ändra inte i min text)”
- 2026-02-24: “Kan du identifiera stavfel, grammatiska fel och otydliga formuleringar i följande text samt föreslå språkliga förbättringar utan att ändra innehållets innebörd? (ändra inte i min text)”
- 2026-03-16: “Är det någon del i detta arbete som du finner svagt, omotiverat eller behöver utvecklas? “

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

Alla författare till arbetet måste kryssa i sitt godkännande. Ta bort eller lägg till rader beroende på antalet författare. Ta bort den här texten när den inte längre behövs.

JA, jag, Jennifer Nordin har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

JA, jag, Nathalie Petersson har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.